

IKKE FORVARING

Kandidatnummer: 713
Leveringsfrist: 25. april 2008

Til sammen 17385 ord

24.04.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema	1
1.2	Kort historikk - fra sikring til forvaring	2
1.3	Avgrensning av oppgaven	3
1.4	Rettskilder	4
1.5	Forvaring	5
1.5.1	Hjemmelsgrunnlaget	5
1.5.2	Materielle vilkår	6
1.5.3	Formål bak forvaringsreglene	9
1.5.4	Innholdet i forvaringen	9
1.5.5	Tidsrammen	9
1.5.6	Straffeloven § 39 d	10
1.5.7	Rettspsykiatrisk undersøkelse	11
<u>2</u>	<u>RETTSPRAKSIS</u>	<u>12</u>
2.1	”Alvorlig forbrytelse” jf. § 39 c nr. 1	12
2.1.1	Rt. 2003 s. 1257	12
2.1.2	Rt. 2004 s. 606	16
2.2	”Nærliggende fare” jf. § 39 c nr. 1	18
2.2.1	Rt. 2002 s. 1677	19
2.2.2	Rt. 2003 s. 1787	21
2.2.3	Rt. 2004 s. 209	24
2.2.4	Rt. 2004 s. 1952	26
2.2.5	Rt. 2005 s. 149	29
2.2.6	Rt. 2005 s. 1442	32
2.2.7	Rt. 2006 s. 1033	34

2.3	”Tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet” jf. § 39 c (1)	37
2.3.1	Rt. 2005 s. 284	38
2.3.2	Rt. 2006 s. 641	41
2.3.3	Rt. 2007 s. 187	42
2.3.4	Rt. 2007 s. 791	46
2.3.5	Rt. 2007 s. 1056 NOKAS	49
2.4	”Nær sammenheng” jf. § 39 c nr. 2	55
2.4.1	Rt. 2006 s. 1153	55
<u>3</u>	<u>ANALYSE</u>	<u>59</u>
3.1	Forvaring en ”kan-regel”	59
3.2	Om ”alvorlig forbrytelse”	60
3.3	Om gjentakelsesfare	61
3.3.1	Bruk av rettspsykiatrisk sakkyndige	62
3.3.2	Førstegangsforbrytelse	63
3.3.3	Personlige forhold	65
3.3.4	Alder	66
3.3.5	Miljø og familie	67
3.4	Om hensyn til samfunnsvernet	67
3.4.1	Lang alternativ fengselsstraff	67
3.5	Om ”nær sammenheng”	68
<u>4</u>	<u>OPPSUMMERING</u>	<u>69</u>
<u>5</u>	<u>KILDER</u>	<u>71</u>
5.1	Litteratur	71
5.2	Domsregister	72
5.3	Forarbeider	72

1 Innledning

1.1 Tema

Bestemmelsene om forvaring (straffeloven § 39 c til 39 h) ble vedtatt ved lov 17. januar 1997 nr. 11, hvor også bestemmelser om strafferettslig utilregnelighet og den strafferettslige særreaksjon for utilregnelige - overføring til tvungent psykisk helsevern, ble vedtatt. Den tidsubestemte reaksjonen sikring ble da opphevet. Den nye særreaksjonen tvungen omsorg ble vedtatt ved lov 15. juni 2001 nr. 64. Det ble samtidig vedtatt at reglene om særreaksjoner og utilregnelighet skulle tre i kraft 1. januar 2002. Det ble også vedtatt enkelte endringer i bestemmelsene om forvaring.¹

Oppgavens tema er Høyesteretts grensedragning mellom fengsel og forvaring slik den utpensler seg i praksis. For å besvare spørsmålet skal det foretas en systematisk gjennomgang av rettspraksis i tråd med tradisjonell rettskildelære.

Oppgaven vil først behandle vilkårene for forvaring. Videre skal relevante høyesterettsdommer redegjøres for. Endelig vil oppgaven analysere de momenter som er fremkommet i Høyesteretts drøftelser.

Det skal undersøkes om Høyesterett alltid idømmer forvaring hvor vilkårene er oppfylt, eller om retten foretar en videre mer skjønnsmessig vurdering.

---

¹ Jf. Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 274

1.2 Kort historikk - fra sikring til forvaring

Forløperen til dagens forvaring var sikring, etter tidligere § 39 i straffeloven. Norge har også tidligere hatt en ordning for tilregnelige lovbyggere kalt forvaring, i straffeloven av 1902, med en lovendring i 1929.² Motstanden mot denne ordningen var så stor at den gikk ut av praktisk bruk på begynnelsen av 1960-tallet.³ 85 prosent av dem som ble ilagt forvaring etter denne ordningen, var dømt for grovt tyveri, og drev en omfattende kriminell virksomhet.⁴ Bestemmelsene ble formelt opphevet i 2002, da de nye særreaksjonene trådte i kraft.

Etter den gamle sikringsbestemmelsen i straffeloven § 39, kunne tilregnelige lovbyggere straffes dersom handlingen ”er begått i bevisstløshet som er en følge av selvforskyldt rus (§ 45) eller under en forbigående nedsettelse av bevisstheten eller av en person med mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner...” Den største gruppen tilregnelige lovbyggere falt inn under kategorien ”mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner”.⁵ En forutsetning for å bli idømt sikring var at det var fare for gjentakelse, jf § 39.

Bestemmelsens bokstav a-f listet opp seks sikringsmidler; anvise eller forby et bestemt oppholdssted, stille den dømte under tilsyn av politi eller andre, eller pålegge meldeplikt, forbud mot å nyte alkohol, holdes i ”fengslig forvaring” med mer.

Sikringen var tidsbestemt, men det skulle fastsettes en lengstetid av domstolen.⁶ Hvis påtalemyndigheten mente at sikringen burde forlenges utover lengstetiden, måtte den

---

² NOU 1974: 17 s. 77

³ Ibid s.78

⁴ Ibid s. 78

⁵ Ot.prp.nr. 87 (1993-1994), pkt. 6.2.1

⁶ Ot prp. nr. 87 (1993-1994), pkt. 6.2.2

bringe saken inn for retten, og få dom for det. Det var opp til Justisdepartementet å vurdere om sikringen skulle opprettholdes, noe som skulle gjøres en gang i året mens sikringen varte.⁷

Det ble reist til dels mye kritikk⁸ mot sikringsordningen. Tiltalte måtte sone for noe retten fryktet at han kunne komme til å gjøre i fremtiden, ikke et lovbrudd han hadde gjort nå. Det ble også pekt på hvor vanskelig det var å forutsi gjentakelsesfare i fremtiden.

Det var et utilstrekkelig tilbud om psykiatrisk behandling i sikringsinstitusjonene, slik at forskjellen mellom fengselsstraff og sikring ble veldig liten. Den reelle forskjellen var sikringens tidsbestemthet. Også betegnelsen ”mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner” ble kritisert, da betegnelsen ble ansett for å være stigmatiserende⁹ og ikke samsvarte med noen ”anerkjent” psykiatrisk diagnose.

Da dagens forvaringsordning trådte i kraft 1. januar 2002, opphørte det tosporede systemet som innebar at man kunne bli idømt både fengsel og sikring. Sikring var ikke kategorisert som straff, og kunne idømmes både tilregnelige og utilregnelige lovbrøyttere. Dette i motsetning til dagens ordning, som bestemmer at forvaring bare kan ilegges tilregnelige lovbrøyttere, og som er kategorisert som straff.¹⁰

1.3 Avgrensning av oppgaven

Oppgaven vil behandle dommer hvor det ikke er idømt forvaring av Høyesterett, men hvor det ble nedlagt påstand om det av påtalemyndigheten, eller hvor det er ilagt forvaring i lagmannsretten og dette blir anket av domfelte. Fokus vil være på hvilke momenter som

---

⁷ Andenæs 1989 s. 442

⁸ Jf. Andenæs 1989 s. 443-444 og NOU 1990:5 s. 104

⁹ Ot.prp.nr. 87 (1993-1994) s. 43

¹⁰ Slettan og Øie s. 159

taler for at forvaring ikke idømmes. Dommer hvor det er ilagt forvaring vil i liten grad bli berørt.

Heller ikke vil forlenging eller løslatelse fra forvaringen være tema i oppgaven. Det vil heller ikke bli sagt noe om reglene for overføring av dom på sikring til forvaring, men noen slike dommer vil bli gjennomgått da de inneholder relevante drøftelser for Høyesteretts vurdering av ileggelse av forvaring.

Forvaring er en reaksjon for tilregnelige lovovertridere. De nye særreaksjonene for utilregnelige lovbryttere (overføring til tvunget psykisk helsevern og tvungen omsorg), vil det ikke bli gått nærmere inn på.

1.4 Rettskilder

Straffelovens § 39c er hjemmelen for å idømme forvaring. Bestemmelsen peker på flere vilkår som må være oppfylt for at forvaring skal kunne idømmes.

Bestemmelsen er relativt ny, og forarbeidene vil ha sentral betydning for å finne meningsinnholdet. Det er til dels mye forarbeider om bestemmelsen og de ulike vilkårene som er relevante.

Forvaringsbestemmelsen peker på flere tolkningsmomenter. Høyesterettspraksis vil derfor kunne avklare ulike skjønnsstema. Vilkåret ”nærliggende fare” er en helhetsvurdering, og rettspraksis kan således avklare hvilken vekt de ulike momenter skal ha.

Det foreligger noe juridisk teori på området som kan være egnet til å utdype de mest sentrale problemstillingene. Sentrale verk er Matningsdal og Bratholms Kommentarutgave til Straffeloven, og Andenæs, Alminnelig strafferett, samt noen artikler, særlig Rieber-Mohn ”Forvaring – en strafferettslig særreaksjon”, i Juristkontakt nr.4 og 5, 2003.

Som oppgaven vil vise, foretar retten en skjønsmessig helhetsvurdering av tiltaltes personlige forhold, hvor alle relevante momenter må kunne tas med, herunder reelle hensyn. Straffelovens § 39 c er en ”kan regel,” og for retten kan det da være hensiktsmessig å trekke inn relevante momenter for å komme til et godt resultat.

1.5 Forvaring¹¹

Den nye forvaringsordningen er resultatet av en ”grundig lovgivningsprosess.”¹² Så tidlig som 1957 ble straffelovrådet gitt mandat å se på om sikringsordningen burde endres. På grunn av rådets store arbeidsmengde over flere år, ble utredningen fremlagt først i 1974.¹³ Det gikk ytterligere tyve år før forvaringsreglene ble vedtatt. I mellomtiden var reglene blitt vurdert av straffelovskommisjonene i to omganger, og av et underutvalg av straffelovskommisjonen, Særreaksjonsutvalget. De gjeldende regler bygger i store trekk på forslaget som kom fra Særreaksjonsutvalget.¹⁴

Lovreglene om nye særreaksjoner overfor farlige tilregnelige og utilregnelige lovbrytere ble vedtatt 17. januar 1997. Lovreglene ble noe revidert og utfylt ved lov av 15. juni 2001, og trådte i kraft fra 1. januar 2002.

1.5.1 Hjemmelsgrunnlaget

Hjemmelen for forvaring er straffelovens § 39 c:

”Når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, kan forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes i stedet for fengselsstraff når vilkårene i nr. 1 eller nr. 2 er oppfylt:

---

¹¹ Den følgende fremstilling bygger i hovedsak på Ot.prp. nr. 90 pkt. 21.1

¹² Ot.prp. nr. 90 s. 274

¹³ NOU 1974:17

¹⁴ NOU 1990:5

1. Lovbryteren finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare. I tillegg må det antas å være en nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå en slik forbrytelse. Ved farevurderingen skal det legges vekt på den begåtte forbrytelsen eller forsøket sammenholdt særlig med lovbryterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. Det skal særlig legges vekt på om lovbryteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i første punktum.
2. Lovbryteren finnes nå skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en mindre alvorlig forbrytelse av samme art som nevnt i nr. 1, og har tidligere begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt der. I tillegg må det antas å være en nær sammenheng mellom den tidligere og den nå begåtte forbrytelsen, og faren for tilbakefall til en ny forbrytelse som nevnt i nr. 1 må antas å være særlig nærliggende.”

Det er tilregnelige lovbrytere som kan dømmes til forvaring. Ettersom forvaring er straff, må samtlige straffbarhetsvilkår være oppfylt for å kunne dømmes til forvaring.

1.5.2 Materielle vilkår

1.5.2.1 Samfunnsbeskyttelse

Det første vilkåret i bestemmelsen er fellesvilkåret om hvorvidt ”en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet.” Dette er grunnvilkåret for forvaring. Dersom tidsbestemt fengselsstraff er anvendelig, kan det ikke idømmes forvaring.¹⁵ Om en tidsbestemt fengselsstraff finnes tilstrekkelig, ”kan det ikke forsvares å idømme lovbryteren den tilleggsbelastning en tidsbestemt straff innebærer.”¹⁶

Det er kun hensynet til samfunnsvernet som er relevant, hensynet til tiltaltes nytte av forvaringsdommen er av rettspraksis ikke ansett relevant.¹⁷

---

¹⁵Matningsdal i Norsk Lovkommentar, note 307.

¹⁶ Johnsen og Storvik s. 52.

¹⁷ Matningsdal og Bratholm s. 315

I vurderingen av om en ordinær fengselsstraff vil være tilstrekkelig til å verne samfunnet, bør retten foreta en konkret vurdering av hvor lang en ordinær fengselsstraff ville blitt, men noen nøyaktig angivelse er ikke nødvendig, jf. Rt. 2002 s. 1677. Det skal legges til grunn at den ordinære straffen blir sonet fullt ut. Dette for å kunne vurdere hvor lang tidsramme forvaringen skal ha, og eventuell minstetid.¹⁸

1.5.2.2 "Alvorlig forbrytelse"

Ikke¹⁹ alle lovbrudd kvalifiserer til forvaring, det gjelder en nærmere avgrenset gruppe av lovbrudd.

I § 39 c nr.1 er de alvorlige forbrytelsene som kan gi grunnlag for dom på forvaring behandlet. Dette er "alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare – eller forsøk på slik forbrytelse." Det er gitt noen eksempler for de forskjellige lovbruddskategoriene i forarbeidene,²⁰ rettspraksis vil kunne avklare hva som faller inn under dette vilkåret.

1.5.2.2.1 Gjentakelse eller forsøk på gjentakelse

I § 39 c nr. 2 er det mindre krav til forbrytelsens alvorlighet enn i nr. 1, men det må være forbrytelser av samme art. I nr. 2 er det imidlertid et vilkår om at lovovertrедeren "har tidligere begått eller forsøkt å begå" en forbrytelse som nevnt i nr. 1.

---

¹⁸ Matningsdal og Bratholm s. 315

¹⁹ Fremstillingen bygger på Ot.prp.nr. 90, pkt 21

²⁰ Se eks. NOU 1990:5 s. 114

1.5.3 "Nærliggende fare" for nye lovbrudd

Det tredje vilkåret er at det må være "nærliggende" fare for nye forbrytelser. Eller som det er sagt om tilbakefall i Ot.prp.nr. 87 (1993 – 1994) s. 111, " det vil si at faren må være kvalifisert og på domstidspunktet vurderes som reell." I praksis er dette det samme kravet som etter de gamle sikringsreglene, slik at rettspraksis derfra fremdeles kan være relevant.²¹

I nr. 2 er kravet til gjentakelsesfaren kvalifisert, den må være " særlig nærliggende." Det er i tillegg et krav om at det må være en "nær sammenheng" mellom den tidligere og nå begåtte forbrytelse.

I vurderingen av gjentakelsesfaren, må det tas utgangspunkt i den foreliggende forbrytelse, samt tidligere begåtte forbrytelser. Tidligere handlinger kan være en god indikator på sannsynligheten for gjentakelse.²²

Det skal også sees hen til lovbrysterens "atferd og sosiale og personlige funksjonsevne."

I vurderingen av denne vil bl.a. opplysninger om "miljøtilhørighet, rusmisbruk og seksuell adferd m.v." ²³ være av interesse.

Selv om det nå ikke lenger er noen krav til sinnstilstanden²⁴ for å idømme forvaring, er det likevel antatt at flere av de som blir idømt særreaksjonen, vil ha "en personlighetsforstyrrelse eller annen psykiatrisk diagnose."²⁵

---

²¹ Matningsdal og Bratholm s. 317

²² Matningsdal og Bratholm s. 317

²³ Matningsdal og Bratholm s. 319

1.5.4 Formål bak forvaringsreglene

Reglene om forvaring bygger på at det av ”hensyn til samfunnsbeskyttelsen er nødvendig å ha sanksjoner overfor enkelte særlig farlige lovbrøyttere.”²⁶ Det er hensynet til samfunnet som står i fokus. Høyesterett formulerte det slik i Rt. 2007 s. 1056:

”Jeg understreker at formålet med forvaring ikke er å ramme de mest alvorlige forbrytelser med en særlig streng straff. Forvaring er en særforholdsregel overfor spesielt farlige lovbrøyttere for å beskytte samfunnet mot at de begår nye farlige forbrytelser i fremtiden.”²⁷

1.5.5 Innholdet i forvaringen

Forvaring skal ha et annet innhold enn den vanlige fengselsstraffen, selv om det skjer i anstalt under Kriminalomsorgen. Sentrale momenter er ”atferdsendring, sosial tilpasning og forebygging av ny kriminalitet.”²⁸ Den dømte skal få en reaksjon som tilpasses hans/hennes spesielle behov, med fagekspertise fra flere områder.²⁹

1.5.6 Tidsrammen

Tidsrammen for forvaring er strl. § 39 e:

”I dom på forvaring skal retten fastsette en tidsramme som vanligvis ikke bør overstige femten år, og ikke kan overstige enogtyve år. Etter begjæring fra påtalemyndigheten kan retten likevel ved dom forlenge den fastsatte rammen med

---

²⁴ Tiltalte må være tilregnelig, men ikke diagnostisert med betegnelsen ” mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner” jf. pkt. 1.4.2

²⁵ Matningsdal og Bratholm s. 319

²⁶ Innst.O.nr.34 (1996-1997), pkt. 8.2

²⁷ Rt. 2007 s. 1056, avsnitt 110

²⁸ Haugen, s. 62

²⁹ Vollan, s. 217

inntil fem år om gangen. Sak om forlengelse reises ved tingretten senest tre måneder før forvaringstidens utløp.
Det bør også fastsettes en minstetid for forvaringen som ikke må overstige ti år. Tidligere idømt fengselsstraff faller bort når forvaring idømmes.”

Hovedanvendelsesområdet³⁰ for forvaring ble ansett til å være der en alternativ fengselsstraff ville være fra noen måneder til rundt åtte år. Lengstetiden ble satt til 15 år. Dette ble senere endret³¹ og lengstetiden ble hevet til 21 år.

1.5.7 Straffeloven § 39 d

Etter straffeloven § 39 d første ledd skal det foretas en personundersøkelse av siktede før dom på forvaring avsies. Retten kan bestemme at det i stedet skal foretas en rettspsykiatrisk undersøkelse, jf. straffeprosessloven § 165. Dette skal gjøres ”dersom retten finner det nødvendig for avgjørelsen av saken...” jf. strpl. § 165 (1).

Strafferådet la opp til at det skulle være mindre bruk for de rettspsykiatriske sakkyndige under den nye loven, men det er fremdeles en utstrakt bruk av sakkyndige.³²

1.5.7.1 Personundersøkelse

Formålet³³ med personundersøkelsen er å tilveiebringe opplysninger om siktedes helseforhold, bruk av rusmidler, økonomi, sosiale forhold m.m. til bruk for påtalemyndigheten og domstolene.

---

³⁰ Ot.prp.nr 87 (1993-1994)

³¹ Innst. O nr. 34 (1996-1997)

³² Nilson s. 55

³³ Fremstillingen bygger på ”Personundersøkelse i straffesaker” s. 3-4

Personundersøkelsen kan ha innvirkning på hva slags straff som blir ilagt, og på eventuelle vilkår som blir fastsatt i forbindelse med straffen. Det er de objektive forhold som skal kartlegges. Tiltaltes psyke er ikke med i utredningen.³⁴

1.5.8 Rettspsykiatrisk undersøkelse

Når rettspsykiatrisk sakkyndige blir brukt i saker om forvaring, er det som regel ikke for å fastslå om siktede er tilregnelig. Er ikke vedkommende det, kan han/hun ikke idømmes forvaring. Rettspsykiatrisk sakkyndige blir oppnevnt for å vurdere tiltaltes psyke og personlighet. Det blir som regel oppnevnt to sakkyndige i hver sak.³⁵

---

³⁴ Nilson s. 48

³⁵ Nilson s. 56

2 Rettspraksis

Dommene er funnet gjennom søk på Lovdata i perioden 6.-30. januar. Jeg har søkt på ordene ”forvaring,” og ”straffeloven § 39 c.” Resultatene på søket ble gjennomgått, og de relevante dommene ble plukket ut. Målet var å få med så mange dommer som mulig. Alle dommer hvor Høyesterett har tatt stilling til og avvist aktors påstand om forvaring, som jeg fant, er tatt med i oppgaven.

Redegjørelsen vil behandle vilkårene i den rekkefølge Høyesterett drøfter vilkårene for idømmelse av forvaring.

I noen av dommene er det flere av vilkårene som ikke er oppfylt. Da er de plassert under det vilkåret som er mest utførlig drøftet av Høyesterett.

2.1 ”Alvorlig forbrytelse” jf. § 39 c nr. 1

Dette vilkåret er også drøftet i Rt. 2002 s. 1677, Rt. 2003 s. 1787 og Rt. 2006 s. 1153.

2.1.1 Rt. 2003 s. 1257

2.1.1.1 Anken til Høyesterett

Domfelte anket over at hans sikringsdom var konvertert til forvaring i lagmannsretten. Høyesterett kom enstemmig til at vilkårene for forvaring ikke forelå.

2.1.1.2 Saksforholdet

A var domfelt for ved to anledninger å ha overtrådt straffeloven § 229 første straffalternativ jf. § 232 legemsbeskadigelse under særdeles skjerpene omstendigheter.

Domfelte hadde slått en kvinne med knyttet neve mot ansikt og hode, og en liten stund senere hadde han skallet henne to ganger.

Det andre forholdet var at domfelte hadde sparket og slått en mann, som ikke gjorde motstand.

2.1.1.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring

Høyesterett behandler først vilkåret ”alvorlig forbrytelse.” Den tar utgangspunkt i lovens forarbeider. Det beror på rettsmyndighetenes skjønn og utviklingen i praksis hva som er en tilstrekkelig alvorlig lovovertrødelse til å medføre en særreaksjon. Dommeren siterer fra NOU 1990:5 s. 84

”... som alvorlig voldsforbrytelse må normalt regnes overtrødelse av straffeloven § 233 og § 231. Også overtrødelse av § 229 vil kunne omfattes. Men dette vil først og fremst være aktuelt når den uforsettligø følge er betydelig skade eller død, jf. siste straffalternativ. Det kan heller ikke utelukkes at overtrødelse av straffeloven § 228 annet ledd, hvor den uforsettligø følge er betydelig skade eller død, kan gi grunnlag for særreaksjon. Det vil bero på omstendighetene i det enkelte tilfellet.”

Høyesterett henviser til forarbeidene³⁶ hvor det fremkommer at det nærmere anvendelsesområdet for forvaring ikke burde lovfestes. Videre står det om ”alvorlig voldsforbrytelse” i forarbeidene:³⁷

”Til kategorien *alvorlig voldsforbrytelse* hører for det første drap (straffeloven § 233) og grov legemsbeskadigelse (§ 231). Også vanlig legemsbeskadigelse (§ 229) kan gi grunnlag for en særreaksjon, men da særlig dersom den uforsettligø følgeskaden var død eller betydelig skade (jf tredje straffalternativ). Dersom slik følgeskade inntreer etter en legemsfornærmelse (§ 228 andre ledd andre

---

³⁶ Ot.prp.nr.87 (1993-1994), side 86

³⁷ Ot.prp.nr.87 (1993-1994), side 106

straffalternativ), skal det heller ikke utelukkes at overtredelsen blir møtt med en særreaksjon.”

Dommen peker på en bemerkning fra flertallet i Justiskomiteen i Innst. O nr. 34 (1996-1997) s. 21 første spalte, hvor det uttales om ”alvorlige forbrytelse” innenfor nærmere angitte grupper av lovbrudd ”også må omfatte flere forbrytelser innen samme gruppe som i sum gjør den straffbare aktivitet alvorlig”.

Dommen går inn på den lovendringen som ble foreslått i Ot.prp.nr. 46 (2000-2001) som gjaldt endringer i og ikraftsetting av strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner. Der ble det foreslått at straffeloven § 39 c skulle endres slik at forvaring kan idømmes på grunnlag av ett lovbrudd, jf. s. 31 første spalte, men det ble ikke foreslått endringer i hvilke typer lovbrudd som kvalifiserer til forvaring.

Følgende to dommer kan illustrere hvor grensen skal trekkes mellom forbrytelse og alvorlig forbrytelse:

Rt. 2002 s. 1683 gjaldt overtredelse av strl. § 229 første straffalternativ jf. § 232 og straffeloven § 227 annet straffalternativ. Tiltalte hadde truet med å drepe fornærmede, vært voldelig, knust ting, kappet telefonledningen, klort henne, bitt henne i kinnet og spyttet ut en kjøttbit. Her fant Høyesterett at ”voldshandlingene sett i sammenheng med de grove truslene som samboeren ble utsatt for, var ”alvorlig forbrytelse” i henhold til § 39 c nr. 1 første punktum.” Domfelte anket over idømmelse av forvaring, men denne ble forkastet.

I Rt. 2002 s. 1677³⁸ fant retten at et grovt ran, jf. straffeloven § 267 jf. § 268 annet ledd, i det tilfellet saken gjaldt, ikke var ”alvorlig voldsforbrytelse”. Slike overtredelser kan derimot være ”en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet.” Dommeren uttalte i saken at det ved den konkrete vurdering særlig bør legges vekt på styrken og alvoret i volds og/eller trusselinnslaget.

---

³⁸ Dommen er behandlet i pkt. 2.2.1

Her tar Høyesterett utgangspunkt i at ordlyden, ”alvorlig voldsforbrytelse”, primært er ment til å gjelde ”drap, grov legemsbeskadigelse og legemsbeskadigelse hvor den uforsettlig følgeskaden er død eller betydelig skade spalte.”³⁹

Retten uttaler:

”Kvalifikasjonen ”alvorlig”, som også gjelder annen forbrytelse som krenket ”andres liv, helse eller frihet”, tar sikte på å begrense bruken av forvaring til særlig farlige lovbrøyttere for å beskytte mot de farligste forbrytelsene.”⁴⁰

Høyesterett understreker at èn overtredelse er nok for å bli idømt forvaring etter § 39 c nr. 1.

Det bemerkes av dommeren at Høyesterett ikke tidligere har tatt stilling til hvorvidt legemsbeskadigelse etter straffeloven § 229 første straffalternativ omfattes av § 39 c nr. 1 første punktum.

Overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ gir som utgangspunkt ikke grunnlag for dom på forvaring. Høyesterett mener at det vil være ”en utvidelse av den tidsubestemte særreaksjon forvaring til å omfatte et større antall voldsforbrytelser enn lovforarbeidene gir uttrykk for.”⁴¹ Høyesterett tar likevel forbehold i de tilfeller hvor straffeloven § 232 kommer til anvendelse. Da kan overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ ”etter en konkret bedømmelse framstå som en alvorlig forbrytelse”.

Dommeren behandler så de to tilfellene av vold som domfelte her er dømt for.

Det første tilfellet var uprovosert vold mot en forsvarsløs kvinne, og det andre tilfellet skjedde noen måneder senere, hvor han slo og sparket en mann. For disse to tilfellene og

---

³⁹ Ot.prp.nr.87 (1993-1994), side 106

⁴⁰ Avsnitt 35

⁴¹ Avsnitt 36

noen andre lovovertrædelser som ikke ga grunnlag for forvaring, ble domfelte dømt til fengsel i to år og seks måneder. Dommeren konkluderte med at ”selv om legemsbeskadigelsene skjedde under særdeles skjerpene omstendigheter, finner jeg under tvil at de ikke hadde den grovhet og det omfang som den tidsbestemte særreaksjon forvaring er ment å omfatte.”⁴²

2.1.2 Rt. 2004 s. 606

2.1.2.1 Anken

Domfelte ble idømt forvaring i lagmannsretten og anket til Høyesterett. Høyesterett kom enstemmig til at vilkårene for forvaring ikke forelå.

2.1.2.2 Saksforholdet

Domfelte var en 69 år gammel mann, som tidligere var straffet en rekke ganger, hovedsakelig for vinningskriminalitet. Han ble i denne saken funnet skyldig i en overtredelse av strl. § 195, jf. § 49, for forsøk på utuktig omgang med en gutt, B som var 12 år på gjerningstiden, en overtredelse av strl. § 212, og to tilfeller av utuktig handling overfor C, en gutt som var mellom 11 og 13 år på gjerningstidspunktet. Han ble også domfelt for overtredelse av straffeloven § 196, for seks tilfeller av seksuell omgang med en gutt, D som var 14 år.

2.1.2.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring

Høyesterett går først inn på vilkåret om at det må være begått eller forsøkt begått en ”alvorlig seksualforbrytelse.”

---

⁴² Avsnitt 37

Om vilkåret sier Høyesterett: ”Kravet til lovbruddets alvor må ses i lys av at forvaring, som tidsubestemt straff, er en særdeles tyngende reaksjon.” I forarbeidene til bestemmelsen fremkommer det at man ved seksualforbrytelser mest har hatt voldtekt i tankene, slik begrepet er brukt i strl. § 192. Men det åpnes for at overtredelse av strl. § 195 ”kan være aktuell”⁴³ som grunnlag for forvaringsstraff.

Her var domfelte dømt for overtredelse av begge bestemmelsene. Strl. § 195 gjelder seksuell omgang med barn under 14 år, strl. § 196 gjelder seksuell omgang med barn under 16 år.

Høyesterett mener at selv om forarbeidene ikke angir presist hvilke bestemmelser som omfattes av begrepet, og det sies at det vil være opp til rettspraksis å bestemme grensen for hva som skal anses som ”alvorlig seksualforbrytelse,” så er det ikke uten betydning at strl. § 196 ikke er nevnt.

Retten gir uttrykk for at det skal mye til før en overtredelse av § 196 første ledd vil falle inn under ”alvorlig seksualforbrytelse.” Det skal mindre til at en overtredelse av strl. § 195 ansees som en alvorlig seksualforbrytelse, men heller ikke her vil alle overtredelser automatisk måtte anses som en alvorlig seksualforbrytelse. Når det er som her, begått flere overgrep som faller inn under samme bestemmelse, må disse sees i sammenheng.

Høyesterett gir uttrykk for ”tvil.” Overgrepene mot D var det alvorligste i saken. Retten er likevel enig med lagmannsretten mindretall i at det enkelte overgrep i seg selv ikke er blant de alvorligste. Det er dog alvorlig som det fremkommer i lagmannsretten, at domfelte bevisst knyttet kontakt med familien for å utnytte sønnen seksuelt. Det kan likevel tenkes ”langt mer alvorlige overtredelser av strl. § 196, enn de foreliggende”.

---

⁴³ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 106

Selv om det gjaldt forsøk på en svært alvorlig sedelighetsforbrytelse, vil ikke dommeren betegne forsøket på samme måte. Han vektlegger samme moment som mindretallet i lagmannsretten, at forsøket straks ble avvist av fornærmede ved at han forlot sengen, og at domfelte ikke prøvde noe mer etter dette. Dommeren synes det blir vanskelig å konkludere med at det foreliggende tilfelle faller inn under alvorlig seksualforbrytelse.

I grensetilfeller som det foreliggende må det foretas en helhetsvurdering, der det vil være et moment om tiltalte har begått tilsvarende forbrytelser tidligere. I denne saken kan det ikke legges til grunn at domfelte har begått noen slike, bemerker retten.

Høyesterett kan uansett ikke se at det er påvist noen nærliggende fare for gjentakelse. Forvaring som hovedregel bare skal idømmes hvis domfelte har begått en slik alvorlig forbrytelse som nevnt i § 39 c nr. 1, jf. forarbeidene.⁴⁴ Som nevnt over har ikke domfelte her begått noen slik alvorlig seksualforbrytelse tidligere. Det at domfelte foregrip seg mot D etter at han hadde sittet i varetekt, og de forhold han nå er dømt for, kan i seg selv tale for gjentakelsesfare, men retten ser ikke denne som nærliggende. Domfelte var nå i svært dårlig forfatning, han var invalidisert og avhengig av rullestol. Tilstanden hadde blitt vesentlig forverret i varetektstiden, og det var ikke utsikter til noen bedring innen han ville blitt løslatt fra en tidsbestemt straff.

2.2 "Nærliggende fare" jf. § 39 c nr. 1

Dette vilkåret er også drøftet i Rt. 2004 s. 606, Rt. 2005 s. 284 og Rt. 2007 s. 187.

---

⁴⁴ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 31

2.2.1 Rt. 2002 s. 1677

2.2.1.1 Anken til Høyesterett

Saken gjaldt konvertering fra sikring til forvaring. Høyesterett kom enstemmig til at vilkårene for forvaring ikke var oppfylt.

2.2.1.2 Saksforholdet

A hadde sammen med to andre jevnaldrende gutter (17-18 år) ranet en videoforretning. De var maskert, og ble observert av en ansatt (D) i forretningen, umiddelbart før de stormet inn. D løp inn i et bakrom, og A kom etter. Han hadde en spansk jaktkniv i hånden som han vist frem for D, som hadde krøpet sammen i en krok. En av de andre hadde tok pengeskuffen fra kasseapparatet. A bare viste frem kniven, det ble ikke viftet med den.

2.2.1.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring

Det er etter Høyesteretts syn klart at ranet ikke faller inn under ”alvorlig voldsforbrytelse,” i § 39 c nr.1, men retten mener det kan falle inn under ”en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare.” Selv om alle ran må betraktes som et alvorlig lovbrudd, er det ikke slik at alle ran nødvendigvis vil danne grunnlag for en forvaringsdom, uttaler retten.

Høyesterett trekker ingen konklusjon om hvorvidt ranet ville falle inn under § 39 c nr 1, men konstaterer at det er et grensetilfelle.

Om gjentakelsesfaren sier dommeren at ”gjentakelsesfaren må være kvalifisert og reell, og kravet til faregraden kan variere etter alvoret i de straffbare handlinger som er begått eller som faren knytter seg til.”⁴⁵ Det er i forarbeidene påpekt at det ikke er noen vitenskapelig metode for en sikker identifikasjon av særlig farlig lovbytere. Bedømmelsen på

---

⁴⁵ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s.111

domstidspunktet gjelder en ”mer eller mindre fjern fremtid,” derfor vil en slik farevurdering være beheftet med usikkerhet.

Farlighetsbedømmelsen må ta utgangspunkt i lovbruddene, og det skal særlig tas hensyn til om lovbryteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en alvorlig forbrytelse som nevnt i § 39 c nr. 1 siste punktum. Etter forarbeidene er det ”som hovedregel”⁴⁶ en forutsetning om at gjerningsmannen tidligere har begått eller forsøkt å begå en alvorlig forbrytelse.

Det var tvilsomt om domfelte tidligere hadde begått lovbrudd som faller inn under § 39 c nr. 1. Men Høyesterett mente at de lovbruddene som domfelte hadde begått, ga grunnlag for å frykte at han på nytt ville begå nye straffbare handlinger. I en psykiatrisk erklæring om domfelte, het det at ”kombinasjonen av rusmisbruk og atferdsforstyrrelse med dårlig impuls kontroll utgjør en klar gjentakelsesfare.” Det ble uttalt om domfelte i mer positiv retning, at domfelte ”synes å ha en viss personlighetsmessig modning...” og ”... viser evne til å la seg påvirke av egne erfaringer som blant annet straff representerer.”

Høyesterett sier avslutningsvis:

”selv om det således er grunn til å frykte for nye straffbare handlinger, fremstår det som mer usikkert om det foreligger en kvalifisert fare for slike særlige farlige gjentakelsehandlinger som forvaringsstraffen skal beskytte mot.”⁴⁷

Retten mener domfeltes fremtidsutsikter er ”usikre”,⁴⁸ spesielt i lys av hans unge alder. Domfelte var 20 år på domstidspunktet. Usikkerheten leder til at Høyesterett finner at vilkårene for forvaring ikke er oppfylt.

---

⁴⁶ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 31

⁴⁷ s. 1682

⁴⁸ s.1682

Det bemerkes så at forvaring er en ”kan” bestemmelse. I de fleste tilfeller hvor vilkårene er tilstede, vil det likevel sjelden være grunnlag for å unnlate å idømme forvaring.

Men ”særlig når den konkrete rettsanvendelsen skaper tvil, og det dreier seg om en så ung lovbrøyer, kunne en slik skjønsmessig vurdering likevel ha en realitetsbetydning.”⁴⁹

I den sammenheng bemerket Høyesterett at domfelte hadde kommet uheldig ut etter konverteringsreglene, og at dette også talte for at det ikke skulle bli idømt forvaring.

2.2.2 Rt. 2003 s. 1787

2.2.2.1 Anken

Saken gjaldt konvertering av sikring til forvaring. Domfelte var idømt forvaring av lagmannsretten og anket til Høyesterett. Retten kom enstemmig til at vilkårene for forvaring ikke var oppfylt.

2.2.2.2 Saksforholdet

Det er gjengitt et utdrag fra den høyesterettsdommen hvor domfelte ble ilagt sikring, hvor retten beskrev handlingen slik:

”... Da tiltalte kom opp i leiligheten, satt B på en stol. Tiltalte begynte å true B og anklage ham for de trusler B hadde fremsatt, og han tok frem pistolen, satte magasinet i og tok ladegrep. Deretter satte han pistolen mot tinningen på B. B reiste seg fra stolen og strakte armen ut mot tiltalte som da siktet på han mot armen og avfyrte våpenet. Skuddet traff B i albuen og fulgte overarmsbenet opp til skulderen der prosjektilet stanset.”

2.2.2.3 Drøftelse av vilkårene for forvaring

Høyesterett drøfter først om den handlingen A er dømt for, er en ”alvorlig voldsforbrytelse.”

---

⁴⁹ s. 1682

Voldsforbrytelsen var henført under strl. § 229 første straffalternativ, jf. § 232. Dommeren referer til forarbeidene hvor det står om hvorvidt § 229 kan henføres inn under alvorlig voldsforbrytelse at "... dette vil først og fremst være aktuelt når den uforsettlige følge er betydelig skade eller død." ⁵⁰

Dommeren er ikke i tvil om at det foreliggende tilfelle er en "alvorlig voldsforbrytelse." Hvor § 232 kommer til anvendelse, vil en forbrytelse lettere falle inn under begrepet, fordi flere av alternativene i § 232 vil "indisere en særlig farlighet."⁵¹

Høyesterett går videre til vilkåret om nærliggende fare, og ser i den forbindelse på domfeltes tidligere domfellelser.

Han ble dømt i 1994 for overtredelse av strl. §229 annet straffalternativ, jf. § 232. Han hadde slått en butikkeier i hodet med en flaske som knuste, samt stukket ham flere ganger i magen med kniv. Domfelte var da 16 år. Han ble dømt for noen vinningsforbrytelser i 1995, før han så i 1996 begikk overtredelsen som var grunnlaget for sikring, og som nå er grunnlaget for konverteringssaken. Han slo i tillegg to polititjenestemenn i ansiktet med knyttet neve i 1996, og ble dømt for det i 1997. Videre ble domfelte dømt i 1999 for en rekke forhold begått i årene 1997 til 1998. Domfelte ble dømt for bl.a. utpressing ved bruk av skytevåpen, medvirkning til legemsbeskadigelse med særlig farlig redskap – slag mot kropp ved bruk av balltre. Han hadde også fremsatt trusler mot polititjenestemenn og fengselsbetjenter, herunder noen trusler i brevs form mens han satt på Ila landsfengsel og sikringsanstalt.

Domfelte var allerede overført på sikring da den nå aktuelle dommen ble avsagt. Domfelte uteble på frigang en stund inn i sikringstiden, reiste en tur til Pakistan før han igjen ble pågrepet i Oslo i 2001. Han satt ut sikringstiden, og ble så overført til varetekt da det var reist sak om sikring og konvertering til forvaring. Han ble senere løslatt.

---

⁵⁰ NOU 1990:5 s. 84

⁵¹ Avsnitt 14

Det var en intens voldspreget atferd utvist fra As side frem til desember 1998, ifølge Høyesterett. Det ikke bare er den kriminelle atferd som skal inngå i vurderingen av gjentakelsesfaren etter § 39 c nr. 1.

Domfelte var ved et par anledninger undersøkt av rettspsykiatrisk sakkyndige. Siste erklæringen som ble avgitt konkluderte:

”på grunnlag av de anførte kriterier, basert på klinisk psykiatrisk vurdering og forskningsresultater, må det konkluderes med at obs. har en profil kjennetegnet av høy tilbakefallsrisiko for straffbare handlinger av den type han tidligere er domfelt for.”⁵²

Denne konklusjonen utgjorde en del av grunnlaget for forvaringsdommen i tingretten. Den sakkyndige fastholdt konklusjonen under behandlingen i lagmannsretten.

Høyesterett var i tvil om vilkåret til gjentakelsesfare var oppfylt i saken. Det var lite å utsette på tiltalte etter at han ble satt fri. Han hadde giftet seg, blitt far og fått gode skussmål fra sin arbeidsgiver. Det ble i saken lagt frem et skriv fra Ungdom mot vold, som ga ham sterk anerkjennelse.

Retten uttalte:

”Jeg kan vanskelig se det annerledes enn at vi her står foran en ekstraordinær positiv utvikling hos en ung mann som fra tidlig ungdom har hatt en meget dyster prognose.”⁵³

Høyesterett har vanskelig for å konkludere med at det foreligger nærliggende og reell fare for ny kriminalitet. Grunnen til tvilen er den lange perioden preget med kriminalitet i domfeltes ungdom, fra 13-14 års alder. (Domfelte var nå 26 år.) Retten mener likevel med den positive utviklingen som hadde skjedd, måtte tvilen komme tiltalte til gode.

---

⁵² Avsnitt 23

⁵³ Avsnitt 29

2.2.3 Rt. 2004 s. 209

2.2.3.1 Anken til Høyesterett

Domfelte ble idømt forvaring av lagmannsretten. Han anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Retten kom enstemmig til at vilkårene for forvaring ikke var oppfylt.

2.2.3.2 Saksforholdet.

A var dømt for drapet på en 14 år gammel jente B, og for trusler fremsatt mot tidligere ektefelle.

En kveld var B sammen med domfelte i hans leilighet. Domfelte hadde lagt noe rundt Bs hals og dratt kraftig til. Han holdt kvelergrepet minst et minutt før B var livløs, og da domfelte slapp grepet, segnet hun om på gulvet. Det antas av de medisinske sakkyndige at hun da allerede var død, eller døde umiddelbart etterpå. Etter drapet kledde domfelte på B, bar henne opp på et tørkeloft, og gjemte liket og hennes eiendeler under noen isolasjonsmatter.

2.2.3.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring

Det var ikke tvil om at vilkåret om alvorlig forbrytelse etter § 39 c nr. 1 var oppfylt.

Høyesterett drøftet vilkåret om ”nærliggende fare” for at domfelte på ny ville begå en slik forbrytelse.

Domfeltes eneste tidligere strafferettslige reaksjon var et tidligere vedtatt forelegg, og gjaldt et innbrudd i tidligere ektefelles leilighet, samt truende og plagsom opptreden overfor ektefellen og deres datter.

Høyesterett drøfter om truslene som ble fremsatt var av en slik art at de ville falle inn under strl. § 39 c nr 1. Det er de ikke. Truslene hadde ikke ledet til noen voldelig adferd, og det var ikke trolig at de ville det i fremtiden heller.

Om øvrige kriminell eller farlig adferd fra domfeltes side, finner ikke dommeren sikre holdepunkter. Beskrivelse av voldelig adferd i sakens dokumenter vil han ikke legge til grunn. Om dette sier dommeren;

”Riktignok er det ikke noe krav etter § 39 c nr. 1 fjerde punktum at domfelte er ilagt strafferettslig reaksjon for tidligere begått alvorlig forbrytelse, men kravet til bevis for en slik forgåelse vil i praksis være det samme som ved bevis for skyldspørsmålet, jf. Ot.prp.nr.87 (1993-1994) side 111 og Matningsdal/Bratholm, Straffeloven, 2. utgave, side 318. Skal retten kunne bygge på voldelig atferd som det ikke er ilagt strafferettslig reaksjon for, må påtalemyndigheten følgelig forberede forvaringssaken med sikte på en bevisførsel som ved avgjørelsen av skyldspørsmålet.”⁵⁴

Dommen går så inn på helhetsvurderingen av domfeltes forhold. Det fremkommer av forarbeidene⁵⁵ at terskelen for å idømme forvaring skal være høy når lovbyteren bare har begått en forbrytelse som er så alvorlig at den faller inn under strl. § 39 c nr. 1.

Lagmannsretten hadde lagt betydelig vekt på de rettspsykiatriske sakkyndiges dystre fremtidsutsikter. Høyesterett vil på generelt grunnlag reservere seg mot å legge for stor vekt på rettspsykiateres farlighetsbedømmelse der hvor det ikke har vært tvil om domfeltes tilregnelighet på gjerningstiden, og det er tale om dyssosial personlighetsforstyrrelse.

Førstvoterende sier videre at:

”Noe av formålet med å erstatte den tidligere sikring med forvaring, var å objektivisere vilkårene for særreaksjonen og « redusere psykiatriens medvirkning ved idømmelse av en særreaksjon overfor tilregnelige lovbytere », se NOU 1990:5 side 110. Og i Ot.prp.nr.87 (1993-1994) side 83 heter det: « På den annen side må den usikkerheten som knytter seg til farlighetsprediksjonen, føre til at det i særlig grad er objektive momenter som vektlegges, noe departementets forslag til særreaksjon også gjør. »

---

⁵⁴ Avsnitt 14

⁵⁵ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) side 31

Han sier at dette kan begrunnes bl.a. med rettsikkerhetshensyn. Den rettsmedisinske kommisjon hadde i bemerkninger til de sakkyndiges erklæringer i anledning saken gitt uttrykk for at de sakkyndige ikke burde få som mandat å utrede om det forelå en nærliggende fare for nye voldshandlinger.

Om rettspsykiatriske erklæringer sier Høyesterett videre; ” Den bygger ikke sjelden på antakelser om faktiske forhold vedrørende observandens person og livsførsel som ikke kan legges til grunn som bevist.”⁵⁶

Høyesterett vil ikke legge noe særlig vekt på den foreliggende erklæringen hva gjelder farlighetsbedømmelsen, og således at:

”Det som blir tilbake av objektive holdepunkter for farlighet, er etter min mening ikke tilstrekkelig til å konkludere med at det foreligger en kvalifisert og reell fare for ny alvorlig forbrytelse.”⁵⁷

Dommeren mener uansett at grunnvilkåret for forvaring ikke er oppfylt i saken. Han anser en straff i form av fengsel i elleve år som passende straff. Domfelte vil da være 65 år når han løslates, og dommeren mener han da vil ha fått skilsmissen på avstand, at ”han står foran sin alderdom”, og at en eventuell tilbakefallsrisiko vil være redusert som følge av fengselsoppholdet og tiden som er gått.

2.2.4 Rt. 2004 s. 1952

2.2.4.1 Anken til Høyesterett

Påtalemyndigheten anket til Høyesterett og anførte at vilkårene for forvaring var oppfylt. Dommen var enstemmig.

---

⁵⁶ Avsnitt 19

⁵⁷ Avsnitt 20

2.2.4.2 Saksforholdet

Domfelte var dømt for å ha drept en mann, B.

Domfelte hadde lagt seg til å sove i kameraten Bs seng. A sovnet, og da han våknet var han naken nedentil, og B tuklet med testiklene hans. Domfelte ble da sint og forbannet, gikk på kjøkkenet og hentet en brødkniv. Tilbake på soverommet, knivstakk domfelte B åtte ganger. Fire av stikkene i ryggen, fire stikk foran på hals og overkropp. Et av stikkene perforerte den ene lungen, et annet medførte en delvis overskjæring av luftrøret. Begge disse stikkene var dødelige.

Kliniske undersøkelser av domfelte etter om lag fire timer etter drapshandlingen viste at domfelte var lettere påvirket. Han hadde promille på 0.97, og det ble påvist en del stoffer i blodet.

2.2.4.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring.

Det er klart av drapet oppfyller vilkåret om ”alvorlig forbrytelse.”

Høyesterett drøftet først spørsmålet om det forelå en ”nærliggende fare” for at domfelte på ny vil begå en slik forbrytelse. I forhold til kravet om samfunnsvernet er det nødvendig å se på hvor lenge domfelte vil ansees som farlig.

A var tidligere dømt for ran i 1995, jf. strl. § 268 første ledd, jf. § 267. Spørsmålet var om dette var ”annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet eller utsatte disse rettsgodene for fare.” Dette ranet ble ikke karakterisert som grovt av lagmannsretten, som kan ha sammenheng med at kniven som domfelte benyttet seg av til å dirke opp døren med, ikke synes å bli brukt til å true de fornærmede. I Rt.2002 s.1677 ble det konkludert med at ikke ethvert ran kunne gi grunnlag for forvaring, og det der skisserte grove ran ble antatt å være et grensetilfelle. Dommeren heller mot at det ikke faller inn under fjerde

punktum, og mener det ikke er avgjørende for hans standpunkt. Det kan uansett trekkes inn under vurderingen etter tredje punktum.

Dommeren trekker frem et moment i lagmannsrettens mindretalls begrunnelse for at A burde bli idømt forvaring, hvor lagmannsretten har lagt vekt på at domfelte angivelig skal ha truet helsepersonell med kniv, og viste til de sakkyndiges erklæringer. Høyesterett poengterer at selv om det i § 39 c nr. 1 fjerde punktum ikke kreves at domfelte er ilagt strafferettslig reaksjon for den tidligere begåtte forbrytelse; ”følger det av rettspraksis at kravet til bevis for en slik forgåelse i praksis vil være det samme som bevis for skyldspørsmålet”⁵⁸, jf. Rt.2004 s. 209⁵⁹ avsnitt 14.

Retten er enig i uttalelsen som kom i Rt.2004 s. 209 om sakkyndiges erklærings vekt. I denne saken hadde de sakkyndige ikke uttalt seg direkte om dette spørsmålet om gjentakelsesfare, og at dette er i tråd med anbefaling fra den rettsmedisinske kommisjon, jf. Rt. 2004 s. 209 bemerker retten.

Høyesterett er enig i de ganske pessimistiske fremtidsutsikter som er fremlagt av de sakkyndige, bl.a. på grunn av de mange innleggelse på psykiatriske institusjoner på grunn av rusmisbruk av tiltalte.

Retten mener likevel at vilkåret om at det foreligger en reell og kvalifisert gjentakelsesfare ikke er oppfylt. Ved spørsmål om ileggelse av forvaring på grunnlag av et alvorlig lovbrudd ”må terskelen ligge høyere med hensyn til objektive holdepunkter for farlighet enn i de tilfeller der domfelte også tidligere har begått alvorlige straffbare handlinger.”⁶⁰

---

⁵⁸ Avsnitt 19

⁵⁹ Se pkt. 2.2.3

⁶⁰ Avsnitt 22

Retten mener det ikke foreligger korrelasjon mellom domfeltes psykiske tilstand og voldsutøvelsen i saken. I løpet av årene siden 1996/1997 da han var innlagt, var det ikke andre enn den foreliggende voldsepisoden som kan legges til grunn.

Drapshandlingen synes utløst av at domfelte ble utsatt for et seksuelt overgrep fra offeret. Domfelte hadde i ungdomsårene ha blitt seksuelt misbrukt av en mann. Dette tyder på at drapet til en grad kunne være situasjonsbetinget.

Dommeren mener etter en helhetsvurdering at vilkåret om "nærliggende fare" ikke er oppfylt.

2.2.5 Rt. 2005 s. 149

2.2.5.1 Anken til Høyesterett

Påtalemyndigheten anket til Høyesterett over straffeutmålingen. Dommen var enstemmig.

2.2.5.2 Saksforholdet

Domfelte var blitt funnet skyldig i overtredelse av strl. § 192 første ledd bokstav a, voldtekt til utuktig omgang.

Han hadde oppsøkt en prostituert i hennes leilighet. Overgrepet er beskrevet slik i spørsmålet til lagretten:

«Torsdag 7. mars 2002, i --- i Stavanger, dro han B etter håret og dyttet henne rundt i huset og/eller slåss med henne. Deretter, og mot hennes vilje, masturberte han henne og/eller førte han en eller flere fingre inn og ut av skjeden hennes. »

2.2.5.3 Drøftelsen av forvaring

Høyesterett mener det er ”utvilsomt”⁶¹ at kravet til alvorlig forbrytelse er oppfylt.

Dommeren mener bakgrunnen for dette overgrepet var spesiell. Tiltalte hadde fattet en ”spesiell interesse” for prostitusjon, og hadde etter det han uttalte oppsøkt prostituerte for å få dem til å slutte med virksomheten. Han hadde stjålet en brannmannuniform for å skaffe seg tilgang til private hus for å sjekke om det foregikk prostitusjon der. Han hadde også kontaktet politiet for å få dem til å ”gjøre noe” med noen østeuropeiske kvinner som bodde i byen. Han fremsatte også trusler mot en polititjenestemann, noe som var omfattet av domfellelsen.

I vurderingen av faren for gjentakelse skal legges ”særlig vekt” på om domfelte tidligere har begått slike handlinger. I dette tilfellet var den domfelte tidligere dømt for to tilfeller av voldtekt i 1993. Han hadde tilbudt to fremmede damer skyss, for så å kjøre dem til et avstedsliggende sted, hvor han ”med makt tiltvang seg seksuell omgang med dem ved bruk av fingre”. Begge kvinnene hadde etter hvert greid å komme seg ut av bilen. Han ble idømt fengsel i to år for dette.

Det var ved behandlingen av straffesaken i tingretten og i lagmannsretten oppnevnt to rettspsykiatriske sakkyndige. De uttalte i sin vurdering av tiltalte at det var grunnlag for å konkludere med at han hadde en ”alvorlig personlighetsforstyrrelse,” at han ”har vist liten evne til å leve seg inn i andre menneskers tanker og følelsesliv, han har vist hensynsløs atferd ovenfor familien og er også dømt for vold.”

Om gjentakelsesfaren uttaler Høyesterett:

”Med de opplysninger som foreligger om de straffbare handlinger som domfelte har begått siden 1993, og om hans psykiske helsetilstand, er det vanskelig å komme

---

⁶¹ Avsnitt 10

bort fra at det er fare for at han på ny kan begå alvorlige straffbare handlinger av den art som er nevnt i straffeloven § 39 c.”

Høyesterett bemerker at det er gått relativt lang tid mellom voldtektene i 1993, og voldtekten i 2002. Retten uttaler: ”som nevnt synes denne siste voldtekten å ha sammenheng med den spesielle interesse domfelte hadde for den prostitusjon som fant sted i Stavanger.”⁶²

Tiltalte hadde uttalt at han nå hadde oppgitt sin interesse for dette miljøet. Domfelte gikk nå på medisiner hvor vanlige bivirkninger var impotens og nedsatt sexlyst, og hadde uttalt at disse bivirkningene var virksomme for ham.

Om dette uttaler Høyesterett: ”Disse omstendigheter gir ingen sikkerhet for at domfelte i fremtiden vil avstå fra alvorlige seksuelle overgrep.”⁶³ Medisineringen rår domfelte selv over, og seksuell potens ikke er en forutsetning for å ha seksuell omgang. Retten mener likevel at det hører ”med som en del av helheten i den fremtidsvurdering som må foretas når vilkårene for forvaring skal bedømmes.”⁶⁴ Det at domfelte vil være 65 år ved endt soning av alternativ fengselsstraff vil også ha betydning.

Høyesterett konkluderer med at ”det ikke er noen slik kvalifisert risiko for gjentakelse av straffbare handlinger som er et vilkår for å idømme forvaring etter straffeloven § 39 c.”⁶⁵

---

⁶² Avsnitt 17

⁶³ Avsnitt 18

⁶⁴ Avsnitt 18

⁶⁵ Avsnitt 19

2.2.6 Rt. 2005 s. 1442

2.2.6.1 Anken til Høyesterett

Saken ble anket til Høyesterett av påtalemyndigheten som mente det burde ha vært ilagt forvaring. Dommen var enstemmig.

2.2.6.2 Saksforholdet

A var domfelt for totalt syv handlinger. Dette var blant annet seksuelt krenkende atferd, skadeverk, og et par tilfeller av grovt skadeverk som bestod i brannstiftelser.

Det alvorligste tilfellet var en brann påsatt rundt midnatt, i en bygård med flere boenheter. Retten mente domfelte måtte forstå at det på den tiden av døgnet kunne være flere som hadde lagt seg, og at noen av disse kunne omkommet som følge av brannstiftelsen.

Domfelte startet i alt fem branner i løpet av en kveld, og skadene beløp seg til rundt 930.000 kroner. Han ble for den alvorligste brannen dømt for overtredelse av strl. § 148 første ledd første straffalternativ, da brannen kunne ført til tap av menneskeliv.

2.2.6.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring

Høyesterett slår fast at den overtredelsen av strl. § 148 som domfelte er dømt for, er en ”alvorlig forbrytelse.” Ildspåsettelse er med i oppregningen av alvorlige forbrytelser i § 39 c nr. 1.

Om vurderingen av gjentakelsesfare bemerker dommen at der hvor den domfelte har vært varetektsfengsel over en lengre periode, må ”vurderingen skje ut fra en hypotetisk vurdering av situasjonen om vedkommende hadde blitt satt fri på domstidspunktet.”⁶⁶

---

⁶⁶ Ibid

Den domfelte var tidligere dømt for flere mindre alvorlig handlinger, om dette uttaler Høyesterett:

”Samlet sett må det sies at A, før de aktuelle episodene, i liten grad er domfelt for straffbare handlinger, sett i lys av at han har hatt psykiske problem og rusproblem siden han var ganske ung.”⁶⁷

Domfelte var undergitt rettspsykiatrisk undersøkelse før behandlingen i tingretten, og har en historie med flere innleggelse på psykiatrisk avdeling.

De sakkyndige fremla en uttalelse under lagmannsrettens behandling, etter en ny samtale med den domfelte, hvor det ble uttalt:

”Observanden fremstår etter knapt et år i fengsel som mindre deprimert og oppgitt enn ved forrige observasjon.”,

men også:

”I institusjon, eller andre steder som skjermer ham for stress i form av konflikter, nedvurdering og motgang er han ikke noen farlig mann, men hans lave toleranse for motgang og stress og det at han fra tid til annen fremdeles ruser seg gir et tydelig risikoscenarie. Observanden har ingen kriminell identitet eller ønske om dette, men om han overlates til seg selv, kommer risikosituasjoner som tidligere angitt, og inntar rusmidler, vil vi måtte konkludere med middels til høy gjentakelsesfare som i erklæringen av...”⁶⁸

Retten mener det vil være en viss tvil om hvordan domfelte vil bli vurdert om dersom han skulle bli satt fri på det nåværende tidspunkt, gitt at han kan bli utsatt for risiko som igjen vil føre til at han kan begå nye forbrytelser. Retten peker på at domfelte har levd i et slik felt av risiko gjennom mange år, men at det bare den ene kvelden var begått en alvorlig forbrytelse. Selv om det var snakk om flere ildspåsettelse, var det bare et tilfelle hvor det var fare for tap av menneskeliv.

---

⁶⁷ Avsnitt 20

⁶⁸ Avsnitt 26

Retten konkluderte med det ikke forelå slik ”tilstrekkelig kvalifisert og reell fare”⁶⁹ for nye forbrytelser til at det var grunnlag for å ilegge forvaring.

2.2.7 Rt. 2006 s. 1033

2.2.7.1 Anken til Høyesterett

Det ble anket av påtalemyndigheten til Høyesterett. Det ble anført at domfelte burde bli dømt til forvaring, da det var nærliggende fare for ny kriminalitet. Det var dissens 3-2 over spørsmålet om forvaring.

2.2.7.2 Saksforholdet

Den domfelte var i lagmannretten dømt for overtredelse av straffeloven § 148 første ledd første straffalternativ (ildspåsettelse), samt § 291 jf. § 292 (skadeverk). Han hadde startet brann i kjelleren på et bolighus. I straffeutmålingen hadde lagmannsretten uttalt at ”... brannen, når ild først var etablert kunne spredt seg og hatt et stort skadepotensiale.”

Det lå også tre mennesker og sov i bygget, og retten mente det var ren tilfeldighet at alle tre greide å berge seg ut uskadde.

2.2.7.3 Drøftelsen av forvaring

Førstvoterende dommer (mindretallet) slår raskt fast at overtredelse av straffeloven § 148 første ledd første straffalternativ faller inn under ”alvorlig forbrytelse” i § 39c nr 1, og dommeren henviser til Rt-2005-1442⁷⁰, avsnitt 18.

---

⁶⁹ Avsnitt 28

⁷⁰ Se pkt. 2.2.6

Dommeren drøfter så om det foreligger gjentakelsesfare, og bemerker: ”graden av fare kan variere avhengig av alvorret av de straffbare handlinger, jf. Rt. 2002-1677, side 1681 ...”⁷¹ Han utdyper dette med at, om ”domfelte tidligere er dømt for en alvorlig forbrytelse, ligger terskelen med hensyn til de objektive holdepunkter for gjentakelsesfare ikke så høyt som når det skal idømmes forvaring på grunnlag av den første alvorlige forbrytelse” og henviser til Rt-2004-1952⁷² avsnitt 22 og Rt-2004-209⁷³ avsnittene 15 og 16 med henvisning til Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) s. 31.

Domfelte var tidligere domfelt ni ganger, for bl.a. et forsettelig drap og et ran. Han ble dømt til fengsel i åtte år for forsettelig drap i 1989, og påtalemyndigheten begjærte da sikring etter de gjeldende regler, men det ble ikke tatt til følge av retten. Det ble under straffutmålingen lagt til grunn at domfelte var beruset av øl, valium og Stesolid. Han var også dømt til fengsel i to år for ran og noen andre forhold i 1995. Under ranet hadde domfelte truet kniv, og ranet ble betegnet som på grensen til grovt. Domfelte hadde ruset seg på amfetamin i flere dager, og hadde begått ranet for å skaffe penger til mer amfetamin da han hadde abstinens.

Om domfeltes personlige forhold uttaler førstvoterende: ”Domfelte har fra tidlig alder vist store sosiale og personlige tilpasningsvansker med sosial angst og depresjoner.”⁷⁴

Domfelte hadde i en alder av 12 år startet med misbruk av rusmidler etter en vanskelig oppvekst, og ”han har over årene hatt mange opphold i psykiatriske institusjoner på grunn av forsøk på selvmord og rusmisbruk. Domfelte ble uførepensjonert 30 år gammel.”⁷⁵

Førstvoterende siterer så fra rettspsykiatrisk erklæring fra tingretten, hvor de sakkyndige har oppsummert situasjonen om domfelte. Domfelte hadde: ”manglende ansvarsfølelse og

---

⁷¹ Avsnitt 15

⁷² Se pkt. 2.2.4

⁷³ Se pkt. 2.2.3

⁷⁴ Avsnitt 17

⁷⁵ Avsnitt 17

respekt for normer og forpliktelser, manglende evne til å fastholde forbindelser med andre, lav frustrasjonsterskel ...”, videre er nevnt bl.a. impulspreget adferd, ustabil humør, tilbøyelighet til manipulering og mangel på utholdenhet. Den domfelte er vurdert etter HCR-20.⁷⁶ De sakkyndige oppsummerer slik: ”Samlet sett viser HCR-20 en økt risiko for straffbare handlinger. Fortsetter misbruket av narkotika og legemidler er risikoen stor.”

Det ble avgitt en rettspsykiatrisk tilleggserklæring til lagmannsretten, hvor domfeltes psykiske fungering det siste halvåret var omtalt. Fra offentlige institusjoner var det sagt at domfelte syntes å ha forandret seg betraktelig til det bedre, men de sakkyndige var ikke like optimistiske:

”De sakkyndige anser det som usannsynlig at obs. i løpet av vel ett års tid skal ha gjennomgått en så radikal personlighetsforandring at man ikke lenger kan tale om at han lider av en sammensatt og alvorlig personlighetsforstyrrelse. Det man må håpe på er at han er inne i en prosess som på sikt kan medføre en stabilisering og varig bedring av hans psykologiske og sosiale funksjonsevne. Først om noen år vil vi kunne si med rimelig grad av troverdighet at det er skjedd en varig bedring av obs. tilstand.

Som konklusjon må vi opprettholde våre allmenne og diagnostiske vurderinger av obs. i erklæringen fra oktober 2004.”

Førstvoterende dommer reserverer seg noe mot å legge for mye vekt på de rettspsykiatrisk sakkyndige, og henviser til Rt. 2004 s. 209.

Det han vil legge vekt på i forhold til farlighetsbedømmelsen var en drapsdom som domfelte fikk i 1989, og nå en ildspåsettelse fra 2004. Førstvoterende mener at så lenge domfelte ikke får kontroll over sitt rusmiddelmissbruk, vil det være fare for gjentakelse.

---

⁷⁶ HCR-20 er en sjekklister som brukes for å få en strukturert klinisk vurdering av observanden (her: domfelte). HCR-20 er en av de mest brukte sjekklister i de vestlige land. I denne vurderingen ligger en allsidig vurdering, hvor historiske og kliniske data er med, samt data om fremtidig planlegging og risikohåndtering. Rosenquist og Rasmussen, s. 196

Førstvoterende konkluderer med at det foreligger en gjentakelsesfare, men går ikke videre med drøftelsen da han vet han er i mindretall.

Annenvoterende er enig med førstvoterende at det ikke er tvil om at det foreligger en ”alvorlig forbrytelse.”

Annenvoterende mener at drapshandlingen fra 1989 må veie tungt under vurderingen av gjentakelsesfaren. Han er likevel mer usikker på om det foreligger en slik gjentakelsesfare som kreves etter § 39 c nr. 1. Han bemerker at en tidligere dom for ran har betydning, selv om den ikke faller inn under § 39 c nr. 1.

Om domfeltes personlige forhold bemerker annenvoterende at domfelte har hatt rusproblemer i mange år, i hvert fall mellom løslatelse fra ranet i 1997 til ildspåsettelsen i 2004. Forbrytelsene kan sees i sammenheng med at domfelte i ruset tilstand, etter de sakkyndiges utsagn, har ”tendens til impulspreget atferd, affektlabilitet, og ustabil og lunefullt humør og mangel på utholdenhet.” Selv om domfelte hadde disse problemene, har det gått forholdsvis lang tid mellom de kriminelle handlingene.

Domfelte har jobbet aktivt de to siste årene for å gjøre noe med rusmisbruket sitt. Selv om alt ikke har gått knirkefritt med dette, mener annenvoterende at det har gått fremover. Dommeren henviser til to offentlige etater som har hatt med domfelte å gjøre, sier at han har blitt betydelig enklere å ha med å gjøre, deri at han ikke lenger blir så hissig og irritert når ting går ham imot.

Dommeren konkluderer med at han er så i tvil om hvorvidt det foreligger gjentakelsesfare, at han ikke finner det riktig å konkludere med at det kan idømmes forvaring.

2.3 ”Tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet” jf. § 39 c (1)

Dette vilkåret er også drøftet i Rt. 2006 s. 1033.

2.3.1 Rt. 2005 s. 284

2.3.1.1 Anken til Høyesterett

Her var spørsmålet om å konvertere en dom på sikring for et overlagt drap, til forvaring. Dommen var enstemmig.

2.3.1.2 Saksforholdet

En mann A, var tidligere dømt til 21 års fengsel og 10 års sikring for å ha forgiftet sin tidligere kjæreste, B. A hadde blandet ved tre tilfeller giftstoffet thalliumsulfat i drikkevarer hos B. Ved alle tre tilfellene ble offeret meget syk, og etter den tredje forgiftningen døde hun.

2.3.1.3 Drøftelsen av vilkårene for forvaring

Høyesterett stadfester straks at "en alvorlig voldsforbrytelse" er begått eller forsøkt begått.

Om handlingene sier retten at de var "særdeles gruopvekkende"⁷⁷ Retten mener handlingene var situasjonsbestemt i det at A følte seg avvist i forholdet til B. Selv om domfelte hadde forklart at hans motiv til dels med forgiftningene var å vinne B tilbake ved å vise omsorg for og pleie henne, gjør ikke det handlingene mindre hensynsløse og utspekulerte.

Høyesterett peker på at det etter loven skal legges vekt på tidligere voldskriminalitet. A var tidligere ustraffet, og dermed skal det mer til for å konstatere objektive holdepunkter for farlighet.

Når det ikke finnes holdepunkter for tidligere kriminell handlinger, vil domfeltes adferd og sosiale og personlige funksjonsevne være desto viktigere. De rettspsykiatrisk sakkyndige

---

⁷⁷ Avsnitt 16

som var oppnevnt, konkluderte med at A fylte kriteriene for dyssosial personlighetsforstyrrelse, og at det fantes holdepunkter for personlighetstrekk som i diagnosen emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse, såkalt borderline-type. De uttalte at A ville falt inn under konklusjonen mangelfullt utviklede sjelsevner etter den tidligere straffeloven § 39.⁷⁸

Om fremtiden for domfelte, ga de sakkyndige uttrykk for at slike personlighetstrekk er vanskelig å behandle, og at mye avhenger av motivasjonen hos A. Den syntes foreløpig å være lav. Han hadde uttrykt skyld for hva han hadde gjort, men var mest opptatt av det han mente var et justismord mot seg selv, og dermed en krenkelse mot ham. Det som talte til tiltaltes fordel, var at han var tidligere straffet, han misbrakte ikke rusmidler, han hadde vært i stabile arbeidsforhold, var intellektuelt ressurssterk, og et sosialt nettverk av venner og familie som ga personlig støtte.

De sakkyndige konkluderte slik:

”Ut fra en samlet vurdering foreligger likevel så vidt klare risikofaktorer at det vurderes berettiget å anta at observandens personlighetstrekk disponerer for senere instrumentell voldsatferd ved opplevelse av krenkelse og avvisning. Observandens personlighetstrekk vurderes ikke å være vesentlig endret i tiden etter den første judisielle observasjonen i 1999. Dette sammenholdt med forskningen på området tilsier at tidsperspektivet vil være langvarig når det gjelder observandens prognose.”⁷⁹

Dommeren peker på at dersom A var blitt løslatt i dag, ville mye vært uavklart i forhold til hans egen bearbeidelse av sine personlighetstrekk. Men om situasjonen etter en tidsbestemt fengselsstraff er det vanskeligere å forutsi.

---

⁷⁸ Se pkt. 1.2

⁷⁹ Avsnitt 19

For å ilegge forvaring er det et vilkår at tidsbestemt straff ikke er tilstrekkelig til å verne samfunnet. Det er ”faren for ny forgåelse etter soning av hele den alternative tidsbestemte fengselsstraffen som skal legges til grunn for vurderingen.”⁸⁰ Prøveløslatelse skal altså ikke tas i betraktning. Her var den domfelte idømt 21 års fengsel. Han skal løslates i 2020. Domfelte er da 71 år gammel. Dommeren mener at dette er et svært langt tidsperspektiv, og at ”det skal da mye til for å legge til grunn at en tidsbestemt straff ikke er tilstrekkelig”⁸¹, og henviser til Rt.2003 s.1778 avsnitt 19.

Dommen drøfter enkelte forhold rundt domfelte. As forhold til det å bli ”avvist følelsesmessig av kvinner i nære relasjoner,”⁸² synes å være en risikofaktor. A hadde vært velfungerende på andre områder i livet. Han hadde to ekteskap bak seg, av ca fem og åtte års varighet. Etter den siste skilsmissen ble han innlagt på et nervesanatorium. Det var også opplyst at A hadde prøvd å ta livet sitt som 18 år gammel, etter at en kjæreste gjorde det slutt.

Dommeren ser ikke bort fra at A etter løslatelse kunne møte en dame som han ”ble følelsesmessig engasjert i,” og som ville avvise ham. Men om dette etter så lang tid igjen ville føre til voldshandlinger, er veldig vanskelig å si noe om. Selv om prognosene ikke er på As side, mener hun at årene i fengsel kan gjøre sitt.

Hun konkluderer så med at hensynet til samfunnsvernet ikke tilsier forvaring i denne saken, hvor domfelte var idømt 21 års ubetinget fengsel.

---

⁸⁰Rt.2005 s. 284

⁸¹Avsnitt 22

⁸² Se pkt. 23

2.3.2 Rt. 2006 s. 641

2.3.2.1 Anken til Høyesterett

Påtalemyndigheten til Høyesterett, da de mente det burde vært ilagt forvaring. Dommen var enstemmig.

2.3.2.2 Saksforholdet

Domfelte var dømt for drap og andre lovbrudd.

A og C, drapsofferet hadde tilhørt et voldsbelastet narkotikamiljø i Vestfold. A hadde skutt C i hodet med en pistol. C døde umiddelbart. Etterpå kastet han pistolen og magasinet i sjøen.

A ble i samme sak også dømt for legemsbeskadigelse og trusler overfor en annen ung mann, D, i det samme narkotikamiljøet.

2.3.2.3 Drøftelsen av forvaring

Retten slår først fast at vilkåret til ”alvorlig forbrytelse” er oppfylt når det er begått drap.

Om vilkåret til nærliggende gjentakelsesfare er oppfylt, vil være en helhetsvurdering. Høyesterett finner bare begrenset veiledning i en rettspsykiatrisk tilleggserklæring gitt anledning saken, og går ikke nærmere inn på den.

Domfelte hadde sittet i fengsel i et år og åtte måneder og hadde således vært borte fra det aktuelle narkotikamiljøet for en periode, er et moment retten tillegger vekt i farevurderingen.

Retten finner det likevel ikke nødvendig å ta stilling vilkåret om gjentakelsesfare, da ikke grunnvilkåret i § 39 c, at en tidsbestemt straff ikke er tilstrekkelig til å verne samfunnet, er

oppfylt. Vurderingen skal skje ut fra det tidspunktet den domfelte blir sluppet ut fra soningen av hele den 15 år lange straffen. Dommen peker for det første på at lengden av den alternative fengselsstraffen taler for at grunnvilkåret ikke er oppfylt. Det blir henvist til Rt.2003 s.1778 avsnitt 19 der det blir uttalt at det skal mye til før en svært lang tidsbestemt fengselsstraff ikke er tilstrekkelig samfunnsbeskyttelse sett opp mot forvaring.

Retten viser også til at domfelte er ung, han var 18 år da drapene ble begått og 20 år under Høyesteretts behandling. De voldshandlinger han er dømt for, har alle funnet sted i løpet av en tidsperiode på halvannet år. Det fremkommer av forarbeider og rettspraksis at tilbakefallsfaren vil være usikker når lovbryteren er ung, som her.

Dommeren viser også til et argument forsvareren til A har kommet med, at det narkotikamiljøet som domfelte tidligere var med i, vil være oppløst på det tidspunkt domfelte vil slippe ut av fengselet på, etter å ha sonet en straff på 15 år.

Etter dette konkluderer dommeren med at fengselsstraff vil være tilstrekkelig til å verne samfunnet.

2.3.3 Rt. 2007 s. 187

2.3.3.1 Anken til Høyesterett

Domfelte ble dømt til forvaring i lagmannsretten, og anket over straffeutmålingen til Høyesterett. Dommen var enstemmig.

2.3.3.2 Saksforholdet

Mannen var dømt for drap og to drapsforsøk.

Domfelte drepte først sin bror B, ved at han skjøt fire haglladninger på kort hold. Noen timer senere skjøt domfelte minst 6 haglskudd gjennom et glassvindu i utgangsdøren til sin tidligere samboer C, samt at han skjøt to haglladninger mot Cs bil. Det siste drapsforsøket, skjedde også samme kveld. Domfelte stoppet en tilfeldig bil hvor D satt, og han avfyrte minst to haglskudd mot front- og sidevindu på kort hold.

B døde av skuddene. C ble livstruende skadet, D ble påført alvorlig skade.

2.3.3.3 Drøftelsen av forvaring

Dommen tar først opp vilkåret om gjentakelsesfare. Dommeren uttaler:

”når domfelte som i vår sak, har begått flere meget alvorlige forbrytelser, som hver især kan gi grunnlag for forvaringsstraff, og hvor det foreligger forskjellige ofre, kan det ikke stilles strenge krav til andre objektive indikasjoner på gjentakelsesfare.”

Domfelte ble i 1986 dømt for frihetsberøvelser og trusler, og ”frihetsberøvelsene hadde preg av gisseltaking ved trusler med haglegevær, som han selv hadde saget av i kolbe og løp.” I 1992 ble domfelte frifunnet for straff for denne dommen, etter at den ble gjenopptatt, da han ble ansett for å ha vært sinnssyk på gjerningstiden, jf. strl. § 44.

A ble i 1989 som utilregnelig idømt sikring for bl.a. legemsbeskadigelse etter strl. § 229 annet straffalternativ, jf. § 232, samt trusler, mot daværende samboer. Han hadde da bitt av deler av samboerens leppe. Videre ble A i 2005 domfelt for å ha truet med å drepe sin samboer samtidig med at han holdt en kniv mot hennes hals. Det er samme kvinne som han nå var dømt for drapsforsøk mot.

Dommen ser på domfeltes øvrige sosial og personlige funksjonsevne. Det fremkommer at domfelte allerede i tidlig ungdom, i 13-15 års alder, startet med misbruk av alkohol og narkotika, etter en stund i et betydelig omfang, frem til de aktuelle hendelsene.

Domfelte ble før behandlingen i tingretten rettspsykiatrisk vurdert. De sakkyndige uttalte når det gjelder domfeltes sinnstilstand under forøvelsen av drapet på broren og de to etterfølgende drapsforsøkene, at domfelte selv hadde uttalt at han hadde inntatt amfetamin før hendelsene. Han uttalte også at han hadde inntatt amfetamin og Zopiclone etter hendelsen hjemme hos broren, B. Dette kan stemme med en rettstoksikologisk undersøkelse, at domfelte i ”varierende grad har vært under en blandingspåvirkning av amfetamin og medikamenter.”

Dommen oppsummerer de sakkyndiges uttalelser slik:

”De rettspsykiatrisk sakkyndige fant at de psykotiske symptomene var nær forbundet med ruspåvirkningen og konkluderte med at domfelte begikk forbrytelsen 25. november 2005 under en sterk bevissthetsforstyrrelse som følge av rus.”

Det ble også henvist i denne anledning til NOU 1990:5 side 39 annen spalte:

”bare dersom de psykotiske symptomene vedvarer etter at den toksiske virkning er opphørt, vil det være riktig å bedømme tilstanden som sykdom i § 44s forstand.”

Det ble i tingretten og lagmannsretten lagt til grunn at domfelte i det aktuelle tidsrom handlet under en sterk bevissthetsforstyrrelse som følge av selvforskyldt rus.

De sakkyndige uttalte i sin prognostiske vurdering at:

”Det antas at fortsatt bruk av rusmidler vil medføre risiko for lignende symptom også i fremtiden. En forutsetning for en optimal prognose vurderes å være livsvarig totalavhold fra rusmidler.”

Høyesterett konkluderte med at:

”på bakgrunn av de tre svært alvorlige forbrytelser domfelte har begått, tidligere alvorlige forbrytelser og strafferettslige reaksjoner og hans forhold til rusmidler og hans psykiske lidelser, finner jeg det klart at det i dag foreligger en nærliggende fare

for A på ny vil begå en alvorlig forbrytelse som nevnt i § 39 c nr. første punktum.”⁸³

Retten ser så på vilkåret om tidsbestemt straff er tilstrekkelig til å verne samfunnet:

”dette grunnvilkåret for forvaring står i nær forbindelse med gjentakelsesvilkåret, men slik at blikket nå rettes inn i fremtiden, mot den faren som eventuelt foreligger når domfelte ved endt tid skal løslates fra en tidsbestemt fengselsstraff. Jo lenger den alternative tidsbestemte straff er, jo vanskeligere vil bedømmelsen være, og desto høyere må terskelen for å idømme forvaring bli.”⁸⁴

Forsvareren og aktoren i saken var enig i at 17 års fengsel var en passende tidsbestemt straff for de forbrytelser som domfelte var blitt funnet skyldig i. Retten drøftet så om en slik straff ville være tilstrekkelig til å verne samfunnet mot den fare domfelte ville utgjøre.

Det hadde av forsvareren blitt anført at domfelte bare hadde sittet noen måneder til sammen i fengsel, til tross for de tidligere dommene. Man kunne ikke kjenne virkningen av en langvarig soning ”på hans forhold til sitt åpenbart risikofylte misbruk.”⁸⁵ Retten er ikke uenig i det, og henviser til at det finnes behandlingstiltak som kan settes inn etter straffegjennomføringsloven.

Domfelte hadde på dette tidspunkt egentlig ikke har fått noen behandling for sine psykiske problemer. For retten er det vesentlig at domfelte i tiden forut handlingene, ”synes å ha søkt hjelp hos leger for å få hjelp for sin indre uro og psykiske problemer ellers.”⁸⁶ Han hadde blant annet blitt lagt inn på Akuttpsykiatrisk avdeling etter eget ønske kort tid før hendelsene.

---

⁸³ Avsnitt 22

⁸⁴ Avsnitt 23

⁸⁵ Avsnitt 25

⁸⁶ Avsnitt 28

Retten finner det vanskelig å konkludere med at 17 års fengsel ikke kan anses tilstrekkelig til å verne samfunnet i dette tilfellet. Domfelte vil være i slutten av 50 årene når han slipper ut av fengsel, og retten mener at ”selve aldersprosessen kan bidra til å svekke domfeltes farlighet.”⁸⁷

2.3.4 Rt. 2007 s. 791

2.3.4.1 Anken til Høyesterett

Domfelte anket til Høyesterett etter å ha blitt idømt forvaring av lagmannsretten. Domfelte ble først idømt straff i to ulike saker i tingretten, før de ble behandlet sammen i lagmannsretten. Dommen var enstemmig.

2.3.4.2 Saksforholdet.

Domfelte var i lagmannsretten funnet skyldig i fire tilfeller av voldtekt, i perioden 1999-2005. Han var 15 år da den første voldtekten fant sted. Alle tilfellene av voldtekt var mot forskjellige kvinner.

Han ble frifunnet for et femte tilfelle av voldtekt i lagmannsretten, men ble idømt å betale oppreisning for dette tilfellet.

Han ble også dømt for et tilfelle av grovt tyveri, strl. § 257 jf. § 258, samt en legemskrenkelse med skadefølge etter strl. § 228 første ledd, jf. annet ledd.

2.3.4.3 Vurderingen av vilkårene for forvaring

Dommeren innleder med å si at det er de fire voldtektene som vil være det sentrale ved forvaringsvurderingen. Det pekes på at det er handlinger spredt over en lang periode, og at det er tale om flere alvorlige handlinger. Siden handlingene startet på et så tidlig stadiet i

---

⁸⁷ Avsnitt 29

livet, vil det gi uttrykk for et mønster i domfeltes handlemåte. Det mønsteret vil være viktig i vurderingen av tilbakefallsfaren.

Personundersøkelsen karakteriserte domfelte som umoden, han hadde problemer på skolen og han hadde ikke fullført videregående utdanning, samt at han hadde omfattende problemer med rus.

Det var for de tidligere retter lagt frem sakkyndige erklæringer. Der ble domfelte diagnostisert med bl.a. dyssosial personlighetsforstyrrelse og lett psykisk utviklingshemming.

Retten er ikke enig i alt som fremkommer av erklæringen. Det var bl.a. sagt i en av erklæringene at domfelte var tidligere ”straffedømt,” noe han ikke var. Retten er enig i at domfelte har utvist dyssosial adferd.

De rettspsykiatriske sakkyndige er ikke optimistiske når det gjelder fremtiden, bl.a. blir det uttalt:

”Observandens lidelser er av kronisk og vedvarende karakter uten potensiale til særlig bedring over tid og så vel hans psykiske utviklingshemming som alvorlig personlighetsforstyrrelse anses som klare risikofaktorer for fremtidig seksualisert voldsatferd.”⁸⁸

Det er de opplysningene som kommer frem i personundersøkelsen og de rettspsykiatriske undersøkelser som sammen med de handlinger A er domfelt for, som vil være grunnlaget for vurderingen av om det er nærliggende fare for at domfelte på ny vil begå straffbare handlinger, uttalte Høyesterett.

---

⁸⁸ Avsnitt 26

I vurderingen av gjentakelsesfaren, vil flere lovovertrædelser i samme sak være relevante. Derfor er det heller ikke noe i veien for å idømme forvaring ved første domfellelse, jf. Rt.2006 s. 1033, avsnitt 15.

Det er ikke benyttet straffereaksjoner over domfelte tidligere, han satt i varetekt noen uker i 2005, før den siste voldtekten. Domfelte er en ung person, 22 år. Det er i forarbeidene⁸⁹ uttalt at vurderingen av tilbakefallsfaren vil være mer usikker jo yngre person det er tale om. Retten mener at slik saken står i dag, virker det som at det ville foreligge fare for gjentakelse.

Det avgjørende blir så etter dette om hensynet til samfunnsvernet tilsier idømmelse av forvaring i denne saken. Etter rettens syn bør forvaring i denne saken vurderes opp mot en tidsbestemt straff på fem år. Vurderingen skal bygge på at fengselsstraffen blir sonet fullt ut.

Høyesterett legger vekt på to momenter. Det at domfelte ikke er straffedømt tidligere, og at han var så ung på handlingstidspunktene, mellom 20 og 21 år ved de siste handlingene. Domfelte har således ikke fått den korreksjonen som ligger i bruken av fengselsstraff tidligere, selv om han har tilbrakt noen uker i varetekt. Retten har vanskelig for å se at en så lang fengselsstraff vil være uten effekt for en ung og tidligere ustraffet person. Det er lagt til grunn en viss forsiktighet i praksis å idømme forvaring overfor relativt unge lovbyggere, jf. Rt. 2002 s. 1677 og Rt. 2006 s. 641.⁹⁰

Retten gir uttrykk for at det er en vanskelig avgjørelse. Alderen og det at domfelte ikke er tidligere straffet gjør at det er en slik tvil ved avgjørelsen, at retten mener at forvaring ikke bør idømmes.

---

⁸⁹ NOU 2002:4 s.253

⁹⁰ Begge dommene er behandlet over.

2.3.5 Rt. 2007 s. 1056 NOKAS

2.3.5.1 Anken til Høyesterett

Utmåling av straff for tolv personer som var domfelt for grovt ran med døden til følge. Det var lagt ned påstand om forvaring for tre av de tiltalte, A, B og D. Det ble ikke tatt til følge for A. Det var dissens vedrørende forvaringsspørsmålet. 2 dissenterte over at B ble ilagt forvaring, 1 dissenterte over at D ble ilagt forvaring.

2.3.5.2 Saksforholdet⁹¹

Grunnlaget for påstand om forvaring var ran av Norsk Kontantservice AS (Nokas), som holder til på Domkirkeplassen i Stavanger. Nokas sin hovedvirksomhet er å håndtere større mengder med kontanter for banker og deres næringslivskunder.

11 mann var direkte involvert i ranet, og de delte seg i tre grupper på ransstedet. Det var A som ledet ranet. En gruppe, med A, og bl.a. D, tok seg inn til bakgården, mens de to andre lagene skulle holde vakt andre steder.

Ranerne var bekledd med mørke kjeledresser og annet utstyr, slik at mange i området rundt plassen trodde de var politifolk. Flere av ranerne var tungt bevæpnet, noen med både etthånds- og tohåndsvåpen. De hadde mengder med ammunisjon tilgjengelig under ranet.

I bakgården gikk ikke knusingen av vinduet inn til tellesentralen som planlagt, og ranerne ble forsinket. A skjøt først en rekke skudd med sitt Kalshnikov-gevær mot vinduet, men vinduet fikk de først fjernet da B kom med sitt AG3-gevær. Det ble løsnet totalt 113 skudd i bakgården.

---

⁹¹ Saksforholdet er mer komplekst enn de andre, og er derfor mer utførlig gjennomgått

Politiet kom til domkirkeplassen mens ranerne pakket og bar ut penger. Ranerne hadde plassert en brennende lastebil foran utkjørselen til politihuset, men en bil som hadde vært ute på patrulje ble ikke stoppet av denne.

Det ble etter kort tid skuddveksling mellom det ene laget som holdt vakt og politiet. Kort tid senere tok ranerne en syklist som gissel. Da avsluttet politiet sin skyting, mens ranerne fortsatte, og det ble løsnet et betydelig antall skudd.

Det er ikke klart hvem som startet skuddvekslingen på domkirkeplassen, men det var klart at ranerne begynte å skyte først ved skytingen i bakgården. En politibetjent ble en kort tid holdt som gissel av ranerne som holdt vakt, han kom seg unna etter kort tid.

Etter at ranerne var ferdige med å tømme tellesentralen, satte de seg i tre ventende biler, og kjørte av sted. Fra noen av bilene ble det løsnet skudd.

Førstvoterende dommer (flertallet) gikk igjennom noen generelle straffutmålingsmomenter.

Det alvorligste forhold for førstvoterende, og som for henne veier tyngst, var at ranerne som var tungt bevæpnet, tok kontroll over et område i Stavanger sentrum. Der befant det seg mange mennesker, og det ble løsnet en rekke skudd. En politimann ble drept, og mange andre mennesker var i fare.

Politiet ble hindret i sitt arbeid, både med å evakuere mennesker fra den farlige handlingen, og i å stanse ranet. Det ble løsnet mange skudd mot politiet. Dette er noe som må veie tungt ved straffutmålingen. Publikum rundt domkirkeplassen trodde det var en øvelse. Mange oppfattet ikke alvorret i situasjonen, og fungerte som "levende skjold" mellom politiet og ranerne.

Det store antallet ranere er også et moment. Ranet ble begått som del av virksomheten til en kriminell gruppe, jf. strl. § 60a.

Ranerne hadde et sterkt ransforsett. Planleggingen hadde pågått over lang tid, og den hadde vært ressurskrevende. Ranerne ga heller ikke opp da de innledningsvis ikke kom seg inn til tellesentralen, og heller ikke når politiet ankom tellesentralen.

Det ble så sagt noe om i hvilken grad det skal sondres mellom de ulike ransmenn.

Utgangspunktet er; ” Alle de domfelte har hatt oppgaver i et felles opplegg og må - så langt de nødvendige skyldkrav er oppfylt - sammen bære ansvar for fellesskapets handlinger.”⁹²

Hun mener at dette ikke kan gjelde fullt ut.

2.3.5.3 Vilkårene for forvaring

Førstvoterende sier innledningsvis:

”Jeg understreker først at formålet med forvaring ikke er å ramme de mest alvorlige forbrytelser med en særlig streng straff. Forvaring er en særforholdsregel overfor spesielt farlige lovbrytere for å beskytte samfunnet mot at de begår nye farlige forbrytelser i fremtiden.”⁹³

Det er etter førstvoterendes mening klart at vilkåret om alvorlig forbrytelse er oppfylt i saken.

Hun peker på at det kan være aktuelt å ilegge forvaring, selv om den alternative fengselsstraffen er 21 år og at:

”Nettopp tidsmomentet står sentralt i den foreliggende sak fordi den alternative straffen er en langvarig fengselsstraff. ”

---

⁹² Avsnitt 69

⁹³ Avsnitt 110

Førstvoterende diskuterer så den konkrete straffeutmåling av den enkelte. A var som nevnt den eneste som det var nedlagt påstand om forvaring for, hvor det ikke ble idømt.

A var hovedmannen bak ranet. Han var også den som ledet ranslaget, etterpå de som rykket inn på tellesentralen. Han skjøt en rekke skudd mot vinduet på tellesentralen for å få det vekk, selv om han ikke visste om det var mennesker innenfor som kunne bli skadet.

A la ned mye forberedelse til ranet, deriblant å skaffe folk og utstyr. Det at han var hovedmann, taler for at han får en streng straff.

Etter å ha vært på flukt i utlandet over lengre tid, ble han pågrepet. Han innrømmet da straffeskyld for grovt ran med døden til følge. Det må etter dommerens syn tillegges vekt. Hun peker på at han som hovedmann i en tidlig fase påtok seg ansvaret for både ranet og dødsfølgen, og at det har egenverdi.

Politiet hadde allerede skaffet blant annet DNA bevis mot A, slik at tilståelsen var av mindre prosessøkonomisk betydning. Det at A har vært lite meddelsom om hvor ransutbyttet har tatt veien, gjør også medvirkningen mindre viktig.

A var tidligere dømt for heleri av fem millioner kroner. Hun mener at en fellesstraff burde settes til fengsel i 18 år.

Førstvoterende ser deretter på om det er nærliggende fare for ny forbrytelse.

Det var opplyst at A har levd av kriminalitet stort sett siden 3. klasse på videregående skole. De ble konkludert av de sakkyndige at han fyller kriteriene for ”dyssosial personlighetsforstyrrelse.”

Han var ikke tidligere dømt for forbrytelser som kan kvalifisere til forvaring.

Dommeren mener han har utvist et ”meget sterkt forbrytersk forsett.” Hun sier videre at:

”Når As omfattende og eskalerende kriminalitet ses i sammenheng med hans vilje til å sette en rekke uskyldige liv på spill for å skaffe seg og sine medranere et meget

betydelig utbytte, mener jeg at vilkåret om nærliggende gjentakelsesfare er oppfylt.”⁹⁴

Førstvoterende går så over til vilkåret om fengselsstraff er tilstrekkelig for å verne samfunnet.

Hun mener A fremtrer som en ressurssterk person. Han har støttende familie, ingen psykiske lidelser eller rusproblemer. Han har sittet i varetekt, men ikke tidligere avsonet noe lengre tid i fengsel, selv om han var domfelt fem ganger tidligere.

Førstvoterende konkluderer med:

”Vurderingen av grunnvilkåret i § 39 c er vanskelig, spesielt når alternativet er en meget langvarig fengselsstraff. Etter mitt syn er det knyttet så stor usikkerhet til om det av hensyn til samfunnsvernet er behov for å idømme forvaring at denne reaksjonen ikke bør anvendes overfor A.”⁹⁵

Det var dissens vedrørende forvaringen, og annenvoterende kom med en drøftelse av grunnvilkåret om at ”en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet.” Hun kom med en del momenter som talte mot at forvaring skulle bli idømt.

Annenvoterende (mindretallet) innleder med å bemerke at ikke all kriminalitet kvalifiserer til forvaring, også når det gjelder gjentakelseshandlinger. Vinningskriminalitet, selv om det gjelder store beløp, er ikke tilstrekkelig for å idømme forvaring. ”Gjentakelsesfaren må gjelde nye alvorlige forbrytelser som truer andres liv, helse eller frihet.”⁹⁶

Et sentralt moment i saken er den lange alternative fengselsstraffen. Det kommer frem av forarbeider, og § 39e første ledd, hvor det står at tidsrammen ”vanligvis ikke bør overstige femten år.” Det fremkommer også av rettspraksis, jf. Rt. 2007 s. 183 avsnitt 22, at det skal mye til for å idømme forvaring når alternativet er en svært lang fengselsstraff.

---

⁹⁴ Avsnitt 132

⁹⁵ Avsnitt 137

⁹⁶ Avsnitt 260

Den alternative fengselsstraff som førstvoterende gikk inn for, var 16 år for både B og D.

Om B sier annenvoterende at ”hans handlemåte under Nokas-ranet innebar en åpenbar risiko for andres fysiske sikkerhet – også utover det tragiske dødsfallet⁹⁷ som faktisk ble følgen.”⁹⁸ Hun mener at hans interesse for våpen gir grunn for bekymring, men kan vanskelig se at hans oppførsel under ranet er et utslag av et generelt adferdsmønster hos ham. B var straffedømt en rekke ganger tidligere, men bare i et ran for 12 år siden var det brukt vold. Det var heller ikke kommet frem andre opplysninger som skulle tilsi at han har adferdsproblemer.

Etter endt soning av en straff på 16 år, vil B være i midten av 50-årene. Det i seg selv taler for at han ikke vil være en slik fare for samfunnet som § 39c krever. Det er også vanskelig å forutsi farlighet så lang frem i tiden. Hun peker på at B har en støttende familie og et stabilt nærmiljø når han slipper ut.

Annenvoterende var enig med lagmannsretten i at vilkårene for forvaring ikke var oppfylt for B.

D var den eneste som ble idømt forvaring i lagmannsretten, og annenvoterende mener situasjonen på mange måter er annerledes for ham. Hun mener det her er større grunnlag for tvil.

D var tidligere domfelt to ganger for grovt ran, og en gang for medvirkning til forsøk på grovt ran. At han ble deltaker i planleggingen av Nokas-ranet et par måneder etter at han ble pøveløslatt, taler ikke til hans fordel. Ranene skjedde likevel i en periode på et år, hvor D var 20-21 år. Det var ikke noen lang kriminell karriere han hadde bak seg.

Etter soning av en 16 år lang fengselsstraff, vil D være i 40 årene. Det kriminelle miljøet han har tilhørt, vil mest sannsynlig være borte. Han har også en støttende familie, og har ikke problemer med misbruk av rusmidler eller psykiske problemer. Annenvoterende

---

⁹⁷ B var den som skjøt og drepte politimannen.

⁹⁸ Avsnitt 263

konkluderte med at den alternative fengselsstraffen var tilstrekkelig til å verne samfunnet også her.

2.4 "Nær sammenheng" jf. § 39 c nr. 2

2.4.1 Rt. 2006 s. 1153

2.4.1.1 Anken til Høyesterett

Domfelte anket til Høyesterett, da han mente vilkårene for forvaring ikke var oppfylt.

2.4.1.2 Saksforholdet.

A var domfelt for blant annet for å ha forsøkt å skade en annen på legemet med særlig farlig redskap. Domfelte hadde vært passasjer i en bil som var på flukt fra politiet, og hadde i en hastighet på opp mot 130 kilometer i timen kastet ulike gjenstander mot politibilen som lå bak. Gjenstandene han kastet var blant annet en pokal med en 2,5 kilo tung steinsokkel, et vater og en hjulvinde.

2.4.1.3 Drøftelse av vilkårene for forvaring

Dommeren konstaterer at det er § 39 c nr. 2 som er hjemmelsgrunnlaget i denne saken. Denne bestemmelsen åpner for forvaring der det er begått eller forsøkt å begå en mindre alvorlig forbrytelse som nevnt i nr. 1. For at nr 2. skal få anvendelse, må domfelte tidligere ha begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i nr. 1, og det må være en "nær sammenheng" mellom forbrytelsene. Det er videre et vilkår at gjentakelsesfaren for en ny alvorlig forbrytelse må være "særlig nærliggende".

Det ble gjort gjeldende av forsvareren at A ikke tidligere var domfelt for en alvorlig forbrytelse som nevnt i nr. 1, og at de øvrige vilkårene i nr. 2 ikke var oppfylt.

Dommeren slår fast at A nå er funnet skyldig i en mindre alvorlig forbrytelse, overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ, jf. § 232, jf § 49, og at det ”er ingen uenighet om at denne forbrytelsen er av en slik art at de kan gi grunnlag for dom for forvaring såfremt øvrige vilkår i § 39c nr. 2 er til stede”.⁹⁹

Domfelte ble funnet skyldig i overtredelse av straffeloven § 229 tredje straffalternativ, jf. § 232, i 1994. Grunnlaget for dommen var at han hadde sparket en forsvarsløs eldre mann i bakhodet. Mannen døde senere av skadene.

Det ble uttalt av lagmannsretten i straffeutmålingspremissen at:

”tiltalte måtte kunne ha innsett muligheten for at fornærmede ville dø som følge av voldshandlingen. Et kraftig spark mot bakhodet til en eldre person er meget farlig og det intet upåregnelig i at offeret avgår ved døden.”¹⁰⁰

Det ble av forsvareren anført at denne voldshandlingen ikke kan karakteriseres som en slik alvorlig voldsforbrytelse som omfattes av § 39 c nr. 1, og det ble henvist til Rt.2003 s.1257. Forsvareren henviste til uttalelser i forarbeidene, hvor det ble sagt at uaktsomhetsforgåelser ikke burde gi grunnlag for forvaring. Han gjorde gjeldende at i saken fra 1994 viste lagmannsrettens uttalelse at det subjektive forsettskravet ikke dekket dødsfølgen, og dermed at handlingen ikke var en alvorlig voldshandling.

Høyesterett viser til Rt. 2003 s. 1257, avsnitt 22 til 26. Der er det gitt en redegjørelse for forarbeidene om alvorlig voldsforbrytelse, og at hvor § 232 kommer til anvendelse, kan § 229 første straffalternativ være en alvorlig voldsforbrytelse.

---

⁹⁹ Avsnitt 13

¹⁰⁰ Avsnitt 14

Retten mente at det ikke var tvil om at domfellelsen av A fra 1994, som gjaldt overtredelse av strl. 229 tredje straffalternativ jf. § 232, faller inn under begrepet alvorlig voldsforbrytelse.

Retten gikk så over til å drøfte kravet til ”nær sammenheng” mellom den tidligere forbrytelsen begått av domfelte, og den forbrytelsen han nå ble dømt for.

Det henvises til Ot.prp.nr.87 (1993-1994) side 111, hvor det står om dette vilkåret:

”Kravet til gjentakelsesfare i forhold til nr. 1 kvalifiseres ved at det må antas å være ”nær sammenheng” mellom den tidligere og den nå begåtte forbrytelsen.”

Vilkåret viser at Departementet har sett dette vilkåret i sammenheng med vurderingen av gjentakelsesfaren, som etter nr. 2 også må være ”særlig nærliggende,” sier retten. Det er etter ordlyden klart at kravet til ”nær sammenheng,” må vurderes på et ”selvstendig grunnlag, uavhengig av om gjentakelsesfaren er ”særlig nærliggende”.¹⁰¹

Forarbeidene til strl. § 39 nr.2, som har også et slikt krav til ”nær sammenheng” Vilkåret er noe ulikt plassert i bestemmelsen, men på s. 108 uttales det:

« [d]et kreves nær sammenheng mellom den tidligere begåtte og den aktuelle handlingen. Det vil det særlig være dersom begge handlingene utspringer fra den samme sinnslidelsen. Spesielt der det er tilfeldigheter som førte til at den aktuelle forbrytelsen ikke ble like alvorlig som den første, vil gjentakelsesfaren være tilstrekkelig indisert ».

Høyesterett sammenligner de to voldsforbrytelsene som domfelte er funnet skyldig i. Det er ikke ytre sett noen likheter mellom dem, mener hun. Voldshandlingen fra 1994 var et brutalt overfall med preg av mishandling på en forsvarsløs mann. Domfelte hev tunge gjenstander ut av vinduet på en bil i høy hastighet, mot en politibil.

---

¹⁰¹ Avsnitt 20

Det ble av lagmannsretten henvist til uttalelsen fra forarbeidene til § 39 nr. 2, og de vektla at at begge forbrytelsene skyldtes As avvikende adferd.

Det er de ytre omstendigheter som må være grunnlaget for vurderingen. Psykiske avvik kan også ha betydning, men om de kan begrunne en slik sammenheng alene, vil ikke retten ta standpunkt til, da det ikke heller etter dens mening er avgjørende i den foreliggende sak.

Dommeren uttaler;

”Etter mitt syn er det ikke tilstrekkelig underbygd at begge voldshandlingene som A er funnet skyldig i, springer ut av hans psykiske avvik på en slik måte at det kan sies å være en nær sammenheng mellom handlingene.”

På dette grunnlaget kom retten til at forvaring ikke kunne idømmes.

3 Analyse

I det følgende vil det bli trukket noen linjer fra høyesterettspraksis.

Vilkårene om gjentakelsesfare og samfunnsvernet er helhetsvurderinger. Vilåret om ”alvorlig forbrytelse” blir som regel en mer konkret vurdering. I en del av de gjennomgåtte dommene er det ”klart”¹⁰² at vilkåret er oppfylt, men ikke alltid. Her vil jeg gjennomgå relevante momenter under hvert vilkår, og noen andre generelle momenter.

3.1 Forvaring en ”kan-regel”

Forvaringsbestemmelsen er en ”kan-regel.” Det står i § 39 c at:

”Når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, *kan* forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes i stedet for fengselsstraff...” (uthevet her)

Det er bemerket om dette i Rt.2002 s. 1677:

”I de fleste tilfeller der vilkårene ellers er tilstede, vil det neppe være grunnlag for å unnlate å idømme forvaring etter et slikt « kan »-skjønn. Men særlig når den konkrete rettsanvendelsen skaper tvil, og det dreier seg om en så ung lovbrøyer, kunne en slik skjønnsmessig vurdering likevel ha en realitetsbetydning.”

Høyesterett har gitt uttrykk for at retten vil være forpliktet til å idømme forvaring der hvor de materielle vilkårene i § 39 c er oppfylt. Når sterke reelle hensyn taler for, kan den fravike det den anser som hovedregelen. Rieber-Mohn¹⁰³ er enig i dette. Han uttaler:

---

¹⁰² Jf. Rt. 2004 s. 1952 avsnitt 11, Rt. 2005 s. 284 avsnitt 15

¹⁰³ Rieber-Mohn s. 40

”vilkårene for forvaringen er utformet slik at når disse er oppfylt, tilsier normalt viktige samfunnsmessige hensyn at forvaring idømmes.”

3.2 Om ”alvorlig forbrytelse”

I en del av dommene var dette vilkåret ”klart”¹⁰⁴ oppfylt. Høyesterett kom med enkelte generelle uttalelse i Rt. 2003 s. 1257. Der uttalte Høyesterett: ”Kvalifikasjonen ”alvorlig”... tar sikte på å begrense bruken av forvaring til særlig farlige lovbrøyttere for å beskytte mot de farligste forbrytelsene.”¹⁰⁵ Retten ga uttrykk for at overtredelse av § 229 første straffalternativ jf. § 232, som var det domfelte var dømt for, kunne gi grunnlag for forvaring. Høyesterett fant imidlertid under tvil at overtredelsene ”ikke hadde den grovhet og omfang som den tidsubestemte særreaksjon forvaring er ment å omfatte.”¹⁰⁶

I Rt. 2006 s. 606 blir det fremhevet av retten at det i grensetilfeller må foretas en helhetsvurdering av forbrytelsen.¹⁰⁷ Et moment kan da være om domfelte tidligere har begått liknende forbrytelser, jf. § 39 c nr. 2. I så fall må det konstateres ut fra de krav til bevis som gjelder ellers i strafferetten. I den aktuelle saken kunne det ikke legges til grunn at domfelte hadde begått noen slik forbrytelse. Det talte til domfeltes fordel.

I Rt. 2004 s. 606¹⁰⁸ ble det også bemerket at overtredelser av forskjellige bestemmelser må sees i sammenheng under kravet til alvorlig forbrytelse.

---

¹⁰⁴ Se note 106

¹⁰⁵ Avsnitt 35

¹⁰⁶ Avsnitt 37

¹⁰⁷ Avsnitt 15

¹⁰⁸ Avsnitt 13

3.3 Om gjentakelsesfare

Det grunnleggende problemet med vilkåret er at:

”Vi mangler en vitenskapelig fundert metode som med høy grad av pålitelighet kan identifisere de farligste lovbrysterne blant et større utvalg tilregnelige lovbryster.”¹⁰⁹

Tidligere var det slik at rettspsykiatrisk sakkyndige uttalte seg om gjentakelsefare, hvor det var nedlagt påstand om sikring. Det ble det lagt opp til en endring vedrørende dette i forvaringsbestemmelsene. I Rt.2004 s. 209 bemerket førstvoterende en del om dette:

”Noe av formålet med å erstatte den tidligere sikring med forvaring, var å objektivisere vilkårene for særreaksjonen og « redusere psykiatriens medvirkning ved idømmelse av en særreaksjon overfor tilregnelige lovbryster », se NOU 1990:5 side 110. Og i Ot.prp.nr.87 (1993-1994) side 83 heter det: « På den annen side må den usikkerheten som knytter seg til farlighetsprediksjonen, føre til at det i særlig grad er objektive momenter som vektlegges, noe departementets forslag til særreaksjon også gjør.”

Det er retten som på grunnlag av objektive holdepunkter skal avgjøre om det foreligger fare for gjentakelse. I denne vurderingen vil personundersøkelse og sakkyndige uttalelser om domfelte være en del av grunnlaget. Det vil også andre relevante forhold som kommer frem om tiltalte.

Høyesterett har bemerket i de tilfeller det er begått flere alvorlige forbrytelser, mot forskjellige ofre vil det ikke være strenge krav til andre objektive holdepunkter for gjentakelsesfare. Dette er et moment som taler for gjentakelsesfare.

---

¹⁰⁹ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 111.

3.3.1 Bruk av rettspsykiatrisk sakkyndige

Det er spesielt to problemstillinger knyttet til bruk av sakkyndige. Den ene, som er nevnt over, er at de sakkyndige ikke lenger skal uttale seg direkte om gjentakelsesfaren.

I Rt. 2004 s. 209 påpekte retten også en annen problemstilling som kan oppstå ved bruk av rettspsykiatrisk sakkyndige: forhold som ikke kan anses bevist ble lagt til grunn for domfellelsen. Dette er problematisk av rettssikkerhetssyn:

”I tilknytning til hva jeg tidligere har sagt om den vekt man bør legge på de rettspsykiatrisk sakkyndiges farlighetsbedømmelse i saker av denne karakter, nevner jeg at saken således også illustrerer et annet problem med en slik bedømmelse: Den bygger ikke sjelden på antakelser om faktiske forhold vedrørende observandens person og livsførsel som ikke kan legges til grunn som bevist.”

Dette er fulgt opp i Rt.2004 s.1952. Der sier dommeren:

”Selv om § 39c nr. 1 fjerde punktum ikke krever at domfelte er ilagt strafferettslig reaksjon for tidligere begått forbrytelse, følger det av rettspraksis at kravet til bevis for en slik forgåelse i praksis vil være det samme som ved bevis for skyldspørsmålet, jf. Rt-2004-209 avsnitt 14 med henvisninger. Det er da ikke grunnlag for ved farevurderingen å legge vekt på opplysningene om den angivelige trusselepisoden.”

Grunnlaget for uttalelsen var at lagmannsretten i sine premisser hadde lagt vekt på at domfelte angivelig skulle ha truet helsepersonell med kniv ved et tilfelle.

Av de 15 dommene som er gjennomgått, fremkommer det i 13 av dommene at det er fremlagt psykiatriske erklæringer. I de to¹¹⁰ av dommene som det ikke er henvist til erklæringer, er bare vilkåret om alvorlig forbrytelse utførlig drøftet. Erklæringene blir drøftet under vilkåret om gjentakelsesfare.

---

¹¹⁰ Rt. 2004 s. 606 og Rt. 2003 s. 1257

I Rt. 2006 s. 641 er en sakkyndig erklæring kort bemerket, ellers referer retten en del korte utdrag fra erklæringene. Men som nevnt over, legges ikke alt de sakkyndige sier til grunn.

I seks¹¹¹ av dommene var domfelte diagnostisert med dyssosial personlighetsforstyrrelse,¹¹² en med ”mangelfullt utviklede sjelsevner”¹¹³ samt to ble beskrevet med uspesifiserte personlighetsforstyrrelser.

3.3.2 Førstegangsforbrytelse

Et generelt moment som ofte blir trukket frem i dommene, er der hvor domfelte har begått en alvorlig forbrytelse for første gang. Dette er et moment som alltid taler for ikke å bli idømt forvaring. Momentet blir trukket inn under den helhetsvurderingen som foretas under ”nærliggende gjentakelsesfare”, men også i drøftelser av hvor farevilkåret ikke er det avgjørende vilkåret. Det er trukket fram i bl.a. Rt. 2004 s. 209 avsnitt 15, Rt. 2004 s. 606 avsnitt 15.

I det opprinnelige lovforslaget om forvaring, var det et vilkår for å bli idømt forvaring at en tidligere hadde begått eller forsøkt å begå en alvorlig forbrytelse.¹¹⁴ Dette ble endret ved lov 15. juni 2001 nr. 64. Begrunnelsen for endringen er i følge Ot.prp.nr.46 side 31:

”Etter departementets syn kan det ikke utelukkes at enkelte tilregnelige lovbrytere allerede etter å ha begått én alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, har vist en så farlig atferd at det av hensyn til beskyttelsen av samfunnet må

---

¹¹¹ Rt. 2005 s. 149, Rt. 2005 s. 284 og Rt. 2006 s. 1033, Rt. 2006 s. 1153, Rt.2007 s. 791 og Rt. 2007 s. 1056

¹¹² Dette er en personlighetsforstyrrelse som ”kjennetegnes ved likegyldighet overfor sosiale forpliktelser og uttalt mangel på forståelse for andres følelser.” Det vil foreligge stor uoverensstemmelse mellom atferd og de gjeldende sosiale normer. Den atferd som utøves er ”ikke særlig påvirkelig av negative erfaringer, heller ikke av straff. Det heter også at ”pasienten har lav frustrasjonstoleranse og lav terskel for aggresjonsutbrudd, inkludert voldshandlinger...” Rosenquist og Rasmussen, s. 212

¹¹³ Se pkt. 1.2

¹¹⁴ Ot.prp.nr 90, s. 278

kunne reageres med forvaring dersom tidsbestemt straff ikke anses for å være tilstrekkelig.”

Det sies også:

”Departementet vil understreke at selv om det at lovbrøyteren har forgått seg tidligere, foreslås fjernet som et vilkår i § 39 c, vil det fortsatt være slik at forvaring som hovedregel bare bør idømmes dersom lovbrøyteren har begått eller har forsøkt å begå en alvorlig forbrytelse mot liv, helse eller frihet tidligere. For å få dette fram, foreslår departementet at den omstendighet at lovbrøyteren tidligere har begått eller forsøkt å begå alvorlige lovbrudd, skal være et skjønnsmoment ved avgjørelsen av om forvaring skal idømmes.”

Forarbeidene forutsetter altså at hovedregelen er at forvaring bare skal idømmes hvor det tidligere er begått en ”alvorlig forbrytelse.” Gjennomgangen over viser at Høyesterett er tilbakeholdne med å idømme forvaring ved førstegangs forbrytelse.

Høyesterett konkluderer lettere med at vilkåret ”fare for gjentakelse ” er oppfylt, hvor tiltalte har begått en lignende forbrytelse tidligere. Imidlertid utelukker ikke Høyesterett å ilegge forvaring i slike tilfeller.

Domfeltes tidligere kriminelle karriere bemerkes også av Høyesterett. Hvor det tidligere er begått kriminelle handlinger, vil det ha betydning hvor lang tid som har gått mellom handlingene. Er det gått lang tid, er Høyesterett mindre villig til å legge vekt på handlingen(e).¹¹⁵ Hvis tiltalte har en lang kriminell fortid, er det moment som kan gjøre at Høyesterett er i tvil om hvorvidt tiltalte kan skikke seg.¹¹⁶ Der hvor den kriminelle perioden i siktedes liv er kortere, kan det virke som at Høyesterett har en bedre tro på at tiltalte kan klare å holde seg unna kriminelle handlinger i fremtiden.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Jf. Rt. 2006 s. 1033 avsnitt 35,

¹¹⁶ Jf. Rt. 2003 s. 1787 og Rt. 2005 s. 149

¹¹⁷ Jf. Rt. 2005 s. 1442 avsnitt 26, Rt. 2006 s. 641 avsnitt 12 og Rt. 2007 s. 1056 avsnitt 266 (mindretallet.)

3.3.3 Personlige forhold

Personlige forhold tillegges i noen av dommene stor vekt. Tidligere historie, ikke bare når det gjelder straffbare handlinger, blir tatt med i vurderingen.

Spesielt om domfelte har hatt en positiv utvikling, legges dette betydelig vekt. Rt. 2003 s. 1787 er et eksempel på dette:

”Jeg kan vanskelig se det annerledes enn at vi her står foran en ekstraordinær positiv utvikling hos en ung mann som fra tidlig ungdom har hatt en meget dyster prognose.”

Selv om domfelte hadde en ganske lang periode med voldelig adferd bak seg, mente dommeren at den forbedrede oppførselen ikke kunne gi grunnlag for forvaring.

Også i Rt. 2006 s. 1033 hadde domfelte forandret seg. Han var rusmisbruker, men hadde de to siste årene jobbet med å få ned misbruket. Han hadde gått på Metadon og Subutex, noe som hadde hjulpet ham med å stabilisere sinnet og oppførselen sin.

I Rt. 2007 s.187 ble det vektlagt at domfelte forut drapshandlingen hadde søkt hjelp for sine psykiske problemer. Han hadde etter egen anmodning vært innlagt en periode på Akuttpsykiatrisk avdeling. Dommeren la også vekt på at domfelte aldri tidligere hadde fått hjelp mot en av sine psykiske lidelser.

Det er i samsvar med lovgivers intensjoner når Høyesterett tar hensyn til domfeltes gode utvikling. I dette henseende er det imidlertid viktig å huske at ileggelse av forvaring ikke kan begrunnes med tiltaltes nytte av forvaring. Ileggelsen kan kun skje av hensynet til samfunnsvernet.¹¹⁸

---

¹¹⁸ Jf. Rt. 2002 s. 1677, s. 1683.

3.3.4 Alder

Alder er et moment som Høyesterett tillegger stor vekt.

I Rt. 2002 s. 1677 og Rt. 2007 s. 791 var de domfelte henholdsvis 20 og 22 år gamle. I begge dommene er det henvist til at det er vanskeligere å forutsi gjentakelsesfare jo yngre person det er snakk om.¹¹⁹ Det vil derfor lettere oppstå tvil om det er nærliggende gjentakelsesfare, slik at tvilen kommer tiltalte til gode. Dette momentet taler for at forvaring ikke ilegges.

Et annet moment som trekkes frem, er at man i ung alder ikke alltid har lagt seg til et så fast handlingsmønster som man gjør senere i livet, og at det derfor er håp om større grad av endring enn hos eldre lovbrøyttere. Det er i begge de nevnte dommer lagt vekt på at fengselsstraff i liten eller ingen grad tidligere er benyttet¹²⁰, og dommerne har tro på at en betinget fengselsstraff kan være en korreksjon nok for de unge lovbrøytterne.

I Rt. 2006 s. 641 ble det også tillagt vekt at domfelte var ung, bare 20 år. Her var den alternative fengselsstraffen 15 år, og selv om det på det nåværende tidspunkt ble konkludert med at det forelå gjentakelsefare, ble det konkludert med at fengselstraff av 15 år var tilstrekkelig til å verne samfunnet. Dommeren bemerket at det skulle vesentlig mer til å idømme forvaring der hvor alternativet var en svært lang fengselsstraff.

Også høy alder kan tale for at en ikke blir idømt forvaring, jf. Rt. 2005 s. 284, Rt. 2007 s. 187 og Rt. 2004 s. 209.

---

¹¹⁹ NOU:2002 s. 253

¹²⁰ Også i Rt.2007 s. 187 ble det poengtert at fengselsstraff i liten grad var ”prøvet” på domfelte, og her var domfelte rundt 40 år.

I Rt. 2007 s. 187 uttaler retten at selve aldringsprosessen kan være med på å dempe farligheten. Momentet fremkommer også i flere av de nevnte dommene. Bakgrunnen er at når domfelte nærmer seg alderdommen kan det gjøre at domfelte ser annerledes på ting.

3.3.5 Miljø og familie

Hva slags miljø domfelte tilhører, og hans muligheter og vilje til å komme vekk fra dette, har også betydning. I Rt. 2007 s. 1056¹²¹ ble det vektlagt at domfelte hadde samboer, barn og en støttende familie. At det narkotikamiljøet som domfelte tilhørte, mest sannsynlig vil være opphørt når han slapp ut av fengsel, var et moment i Rt.2006 s. 641.¹²²

3.4 Om hensyn til samfunnsvernet

3.4.1 Lang alternativ fengselsstraff

Ved en lang alternativ fengselsstraff, vil det være vanskeligere å si noe om farligheten langt frem i tid. Det taler i seg selv for at det i disse tilfellene ikke blir ilagt forvaring. I flere av dommene blir det gitt uttrykk for tvil om dette vilkåret er oppfylt. Da må tvilen komme tiltalte til gode, og forvaring kan ikke idømmes, jf. Rt. 2007 s. 791.

Et annet moment som nevnes i sammenheng med dette, er at en lang fengselsstraff kan få ting på avstand, og dermed komme over den potensielle farligheten, jf. Rt.2005 s. 284.

I både Rt.2005 s.284 og i Rt.2005 s.209 ble det antatt at den kriminelle handlingen var delvis situasjonsbetinget, dvs. at den var utløst av visse omstendigheter. I Rt.2005 s.284 sies det bl.a. ”Det er As forhold til det å bli avvist følelsesmessig av kvinner i nære relasjoner som er risikofaktoren.”

---

¹²¹ Avsnitt 135.

¹²² Avsnitt 12

I begge dommene ble det vist til at de domfelte kunne få sine vanskelige situasjoner på avstand gjennom soning av henholdsvis 21 og 9 års fengsel, og at det dermed ikke ville være fare for gjentakelse.

I Rt.2004 s. 1952 virket drapshandlingen delvis situasjonsbetinget. Dommeren sier i domsgrunnene:

”Som jeg allerede har nevnt, ble drapet utløst av at han på forhånd hadde blitt utsatt for et seksuelt overgrep fra fornærmede. Når dertil kommer at han i ungdomsårene skal ha blitt seksuelt misbrukt av en mann, styrker dette inntrykket av at drapet har vært situasjonsbetinget, selv om det ikke synes å ha vært tale om en ren impulshandling.”

Situasjonsbetingede handlinger utløst av en bestemt faktor er altså et relevant moment. Om det ikke er sannsynlig at det ”utløsende momentet” igjen oppstår, er det liten grunn til at domfelte igjen vil begå en lignende handling. Og da vil det heller ikke foreliggende en ”nærliggende fare” som § 39 c nr. 1 krever.

3.5 Om ”nær sammenheng”

Bare en¹²³ av dommene drøfter § 39 c nr. 2, og kravet til ”nær sammenheng.”

Rettskildegrunnlaget er forholdsvis begrenset. Høyesterett mener en slik vurdering i utgangspunktet må skje på grunnlag av ytre omstendigheter, men også psykiske avvik hos gjerningspersonen kan spille inn. I dommen ble det ikke funnet å foreligge en slik ”nær” sammenheng.

---

¹²³ Rt. 2006 s. 1153

4 Oppsummering

I oppgaven har jeg gjennomgått 15 dommer, hvor det var nedlagt påstand om forvaring, uten at Høyesterett tok påstanden til følge.

Kun én av dommene¹²⁴ reiser problemstillingen om hvorvidt retten har lovbundet skjønn i idømmelsen av forvaring hvor alle vilkår i strl. § 39 c er oppfylt. Paragrafen bestemmer at forvaring ”kan” idømmes. Høyesterett uttaler i et obiter dictum¹²⁵ at domstolene ”neppe” kan unnlate å idømme forvaring, dersom alle vilkår er oppfylt.

Som flere av dommene illustrerer, er det særlig tre momenter som skaper tvil. Først og fremst viser gjennomgangen av samtlige dommer at Høyesterett er tilbakeholden med å ilegge forvaring hvor tiltalte ikke tidligere har begått en alvorlig forbrytelse som nevnt i § 39 c nr.1.¹²⁶ Som nevnt tidligere, var det absolutt vilkår før lovendringen at tiltalte tidligere hadde begått en alvorlig forbrytelse. Etter gjeldende bestemmelse skal det legges ”særlig” vekt på det.¹²⁷

Videre viser redegjørelsen at den alternative fengselsstraffen spiller inn som et viktig moment. Dersom den alternative fengselsstraffen er lang, er dette et moment for å ikke idømme forvaring. Det var som nevnt over ventet i forarbeidene¹²⁸ forventet som tidligere nevnt at hovedanvendelsesområdet for forvaring skulle være ved korte til mellomlange straffer. Slik det er redegjort for over, ble strafferammen senere utvidet til 21 år. Det kan imidlertid synes som om Høyesterett er forsiktig ved bruk av forvaring ved lange

---

¹²⁴ Rt. 2002 s. 1677

¹²⁵ Rt. 2002 s. 1677, s.1682

¹²⁶ Se eks. Rt. 2004 s. 209 og Rt. 2007 s. 791

¹²⁷ Ot.prp.nr. 87 (1993-1994) punkt 8.5.1

¹²⁸ Ot.prp.nr. 87 (1993-1994) punkt 8.5.1

alternative fengselsstraffer.¹²⁹ Det er nærliggende å anta at dette har sammenheng med vanskelighetene knyttet til manglende forutsigbarhet for gjentakelse i fremtiden. Det er et moment hvor Høyesterett ofte er i tvil.¹³⁰ Utgangspunktet er at tiltaltes tidligere oppførsel skal vektlegges.

De rettspsykiatriske sakkyndige blir ofte trukket inn i vurdering av gjentakelsesfaren. Høyesterett tillegger disse erklæringene vekt, men Rt.2004 s. 209 signaliserer at Høyesterett er forsiktig med å legge erklæringene til grunn uten videre.

Vilkårene til gjentakelsesfare og hensynet til samfunnsvernet er godt illustrert i flere av de nevnte dommer. Spesielt farevurderingen legger opp til en bred helhetsvurdering. Domfeltes personlige forhold, som alder, oppvekst, rusproblemer, miljø, psyke osv. er viet stor plass i en rekke av dommene og vurderes konkret fra sak til sak.

Høyesterett har imidlertid ikke tegnet opp klare grenser for når en forbrytelse er å anse som ”alvorlig”. Visse forbrytelser som drap og voldtekt faller klart inn under kategorien. Grensen er uklar når det kommer til andre volds- og seksualforbrytelser. For å fastslå en grense må det flere avgjørelser til før man kan sette opp et klart skille. I de gjennomgåtte dommer har Høyesterett funnet veiledning i forarbeidene, men i enkelte tilfeller gir de bare begrenset veiledning.

---

¹²⁹ Se eks. Rt. 2005 s. 284 og Rt. 2006 s.641

¹³⁰ Se eks. Rt. 2002 s. 1677 s. 1682 og Rt.2003 s.1787 avsnitt 30

5 Kilder

5.1 Litteratur

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*. 3. utgave Universitetsforlaget Oslo 1989

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett* 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Universitetsforlaget AS Oslo 2004

Hennum, Ragnhild (2002) "Nye strafferettslige særreaksjoner", *Materialisten*, nr. 1/2

Høyer, Georg og Odd Steffen Dalgard. *Lærebok i rettspsykiatri* Gyldendal Norsk Forlag AS 2002

Johnsen, Berit og Birgitte Langset Storvik (2006) "Forvaring og utviklingen for perioden 2002-2006", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*

Matningsdal, Magnus og Anders Bratholm (red.) *Straffeloven Kommentartutgave Første Del. Almindelige Bestemmelser*, 2. Utg. Universitetsforlaget Oslo 2003

Nilson, Pål. "Bruk av rettspsykiatrisk sakkyndige i forvaringssaker" *Tidsskrift for strafferett* 1. Utgave 2005

Norsk Lovkommentar Studentutgave 2005

Personundersøkelse i straffesaker, hefte utgitt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Rieber-Mohn, Georg Fr. (2003): "Forvaring – en strafferettslig særreaksjon", *Juristkontakt*, nr. 4 og 5

Rosenquist, Randi og Kirsten Rasmussen. *Rettspsykiatri i praksis* 2. utgave Universitetsforlaget 2004

Rundskriv nr. 4/2001: Rundskriv fra Riksadvokaten: *Utilregnelighetsregler og Særreaksjoner*

Slettan, Svein og Toril Marie Øie. *Forbrytelse og straff. Bind 1: Innføring i strafferett*. Universitetsforlaget 2001

Storvik, Birgitte Langset. *Straffegjennomføring og straffutmåling*. Høyskoleforlaget 2007

5.2 Domsregister

Rt. 2002 s. 1677

Rt. 2003 s. 1257

Rt. 2003 s. 787

Rt. 2004 s. 209

Rt. 2004 s. 606

Rt. 2004 s. 1945

Rt. 2005 s. 149

Rt. 2005 s. 284

Rt. 2005 s. 1442

Rt. 2006 s. 641

Rt. 2006 s. 1033

Rt. 2006 s. 1153

Rt. 2007 s. 187

Rt. 2007 s. 791

Rt. 2007 s. 1056

5.3 Forarbeider

NOU 1974:17

NOU 1990:5

Innst.O.nr.34 (1996-1997)

Ot.prp.nr.87 (1993-1994)

Ot.prp.nr.46 (2000-2001)

Ot.prp.nr.90 (2003-2004)

